

Załącznik nr 3

AUTOREFERAT

przedstawiający opis kariery zawodowej oraz istotnej aktywności naukowej

---

Szczecin, 2021

I. Imię i nazwisko

Magdalena Chęć

II. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe

DYPLOMY I STOPNIE NAUKOWE:

Nazwa i adres instytutu naukowo badawczego	Uniwersytet Gdański, Wydział Nauk Społecznych, Instytut Psychologii ul. Jana Bażyńskiego 4 80-309 Gdańsk
Data uzyskania stopnia naukowego	Uchwała Rady Instytutu Psychologii Uniwersytetu Gdańskiego z dnia z dnia 16 grudnia 2010 roku o nadaniu stopnia naukowego
Informacja o uzyskanym stopniu naukowym	Stopień naukowy: doktor nauk humanistycznych w zakresie psychologii Temat rozprawy doktorskiej: <i>„Style funkcjonowania społeczno – emocjonalnego młodzieży identyfikującej się z subkulturą Emo”</i> Promotor: prof. dr hab. Teresa Rostowska Recenzenci: prof. UW, dr hab. Maria Czerwińska – Jasiewicz prof. UKW, dr hab. Hanna Liberska
Nazwa i adres uczelni	Uniwersytet Gdański, Wydział Nauk Społecznych, Instytut Psychologii ul. Jana Bażyńskiego 4 80-309 Gdańsk
Data uzyskania dyplomu	30 września 2009r.,
Informacja o uzyskanym dyplomie	Świadectwo ukończenia Studiów Doktoranckich w zakresie psychologii
Nazwa i adres uczelni	Politechnika Szczecińska, Instytut Ekonomii i Zarządzania al. Piastów 17 70-310 Szczecin

Data uzyskania dyplomu	25 czerwca 2004r.,
Informacja o uzyskanym dyplomie	Świadectwo ukończenia Studiów Podyplomowych w zakresie pedagogiki
Nazwa i adres uczelni	Uniwersytet Gdański, Wydział Nauk Społecznych, Instytut Psychologii ul. Jana Bażyńskiego 4 80-309 Gdańsk
Data uzyskania tytułu zawodowego	20 września 2001r.,
Informacja o uzyskanym tytule zawodowym	Dyplom Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Gdańskiego ukończenia 5-letnich magisterskich studiów wyższych Tytuł zawodowy: magister psychologii

DYPLOMY ZAWODOWE I KLINICZNE:

Dyplom zawodowy lub kliniczny	Rok	Nazwa i adres instytucji
1. Akt nadania stopnia awansu zawodowego nauczyciela dyplomowanego	2013	Zachodniopomorskie Kuratorium Oświaty w Szczecinie
2. Dyplom ukończenia szkolenia „Rok z terapią poznawczo – behawioralną dzieci i młodzieży” (240h)	2015	Niepubliczny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli „Poza Schematami” w Warszawie
3. Rozpoczęte 4 – letnie szkolenie specjalizacyjne w dziedzinie psychoterapii dzieci i młodzieży (projekt POWER) w nurcie poznawczo – behawioralnym	od 2020	Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie
4. Pozostałe – wymienione w pkt. VII autoreferatu		

III. Informacja o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych

Nazwa i adres pracodawcy	Uniwersytet Szczeciński Aleja Papieża Jana Pawła II 22A 70-453 Szczecin
Data od - do	1.10.2012 - obecnie
Stanowisko	Adiunkt
Data od - do	1.10.2011 – 30.09.2012
Stanowisko	Asystent

INNE MIEJSCA ZATRUDNIENIA:

Nazwa pracodawcy	Poradnia Psychologiczno – Pedagogiczna nr 4 w Szczecinie
Data od - do	1.11.2001 – obecnie
Stanowisko	Psycholog (umowa o pracę)
Nazwa pracodawcy	Centrum Medyczne Euromedis w Szczecinie
Data od - do	1.09.2014 – obecnie
Stanowisko	Psycholog, terapeuta poznawczo – behawioralny dzieci i młodzieży (umowa zlecenie)
Nazwa pracodawcy	Wyższa Szkoła Bankowa w Poznaniu, Wydział Ekonomiczny w Szczecinie
Data od - do	2013 - 2014
Stanowisko	Wykładowca (umowa zlecenie)
Nazwa pracodawcy	MOPR w Szczecinie
Data od - do	2010 – 2013
Stanowisko	Psycholog (umowa zlecenie)
Nazwa pracodawcy	Wyższa Szkoła Pedagogiczna TWP w Warszawie, oddział w Szczecinie
Data od - do	2010
Stanowisko	Wykładowca (umowa zlecenie)
Nazwa pracodawcy	Liceum Ogólnokształcące nr 11 w Szczecinie
Data od - do	2008 – 2009
Stanowisko	Nauczyciel przedmiotu psychologia (umowa o pracę)

Nazwa pracodawcy	Zachodniopomorska Szkoła Biznesu w Szczecinie
Data od - do	2007 - 2008
Stanowisko	Wykładowca (umowa zlecenie)
Nazwa pracodawcy	Niepubliczna Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna, Ośrodek Orientacji Zawodowej, „Akademos” w Szczecinie
Data od - do	2005 – 2008
Stanowisko	Psycholog (umowa zlecenie)
Nazwa pracodawcy	ZOZ MSWiA w Szczecinie, Dzienny Oddział Psychiatryczny
Data od - do	2002 – 2004
Stanowisko	Psycholog (umowa o pracę)

W nawiązaniu do przebiegu mojego zatrudnienia w jednostkach naukowych, pragnę zaznaczyć, iż do 2011 roku nie byłam pracownikiem naukowym. Prowadzone przeze mnie badania wynikały z osobistego zainteresowania pracą naukową i z mojego udziału w studiach doktoranckich. Warto też podkreślić, że przeprowadzałam je w ramach swojego czasu wolnego. Wszelkie projekty, publikacje i wystąpienia na konferencjach finansowałam w tym okresie z własnych źródeł.

Od momentu zatrudnienia w 2011r. w Instytucie Psychologii na Uniwersytecie Szczecińskim, znacznie zwiększyły się moje możliwości rozwoju naukowego, co zaowocowało wzrostem publikacji i aktywności, zarówno badawczej, dydaktycznej, organizacyjnej, jak i popularyzatorskiej w obszarze psychologii.

IV. Omówienie osiągnięć, o których mowa w art. 219 ust. 1 pkt. 2 Ustawy

IV.1. TYTUŁ OSIĄGNIĘCIA NAUKOWEGO

ZACHOWANIA RYZYKOWNE I PROBLEMOWE MŁODZIEŻY. UWARUNKOWANIA PSYCHOSPOŁECZNE I ROLA AKTYWNOŚCI WOLNOCZASOWEJ

IV.2. AUTOR PUBLIKACJI, ROK WYDANIA, NAZWA WYDAWNICTWA, RECENZENCI WYDAWNICZY

Jako główne osiągnięcie naukowe, zgodnie z art. 219 ust. 1 pkt. 2a Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. o warunkach nadania stopnia doktora habilitowanego, wskazuję monografię naukową:

Magdalena Chęć, „**Zachowania ryzykowne i problemowe młodzieży. Uwarunkowania psychospołeczne i rola aktywności wolnoczasowej**”, Warszawa: Difin, ss. 610. ISBN 978-83-8085-825-1

Recenzenci wydawniczy: prof. dr hab. n. med. Małgorzata Janas – Kozik
prof. APS, dr hab. n. hum. Maryla Malewicz – Sawicka

IV.3. INSPIRACJE

Od początku mojej aktywności zawodowej zajmuję się problemami społeczno – emocjonalnymi i zaburzeniami psychicznymi u młodzieży. W ramach pracy klinicznej przeprowadzam diagnozy, prowadzę konsultacje z nastolatkami i ich rodzinami, a także wspieram szkoły w oddziaływaniach pomocowych. Po wielu specjalistycznych szkoleniach, ukończeniu w 2015r. rocznego kursu z terapii poznawczo – behawioralnej dzieci i młodzieży w Niepublicznym Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli „Poza Schematami” w Warszawie oraz rozpoczęciu w 2020 r. specjalizacji z psychoterapii dzieci i młodzieży w nurcie poznawczo – behawioralnym na UKSW w Warszawie, wspieram rozwój młodych ludzi również terapeutycznie.

Poczynione przez lata pracy obserwacje i zdobyte doświadczenie kliniczne wraz z ciekawością poznawczą stały się kanwą do powstania najpierw pracy doktorskiej na temat stylów funkcjonowania społeczno – emocjonalnego młodzieży identyfikującej się z subkulturą Emo, następnie badań, wystąpień na konferencjach i publikacji związanych z rolą muzyki

w życiu nastolatków (zostaną omówione w części V autoreferatu), aż do przeprowadzenia szerokiego projektu badawczego, którego efektem jest omawiane główne osiągnięcie zawarte w monografii. Wspomniany projekt naukowy, którego głównym celem było poszukiwanie roli zajęć dodatkowych i dowolnych w zależnościach pomiędzy czynnikami rodzinnymi, rówieśniczymi i temperamentalnymi a zachowaniami problemowymi i ryzykownymi w okresie dorastania, narodził się również z potrzeby wsparcia psychologicznego nastolatków i ich bliskich.

IV.4. OGÓLNY OPIS GŁÓWNEGO OSIĄGNIĘCIA NAUKOWEGO

Za swoje największe osiągnięcie naukowe uznaję rezultaty uzyskane w wyniku poszukiwania wyjaśnienia roli zajęć dodatkowych i dowolnych w zależnościach pomiędzy czynnikami rodzinnymi, rówieśniczymi i temperamentalnymi a zachowaniami problemowymi i ryzykownymi w okresie dorastania. Szerokie rozważania teoretyczne i analizy badań własnych zaprezentowałam w obszernej, bo ponad 600 stronicowej monografii: **„Zachowania ryzykowne i problemowe młodzieży. Uwarunkowania psychospołeczne i rola aktywności wolnoczasowej” (2020).**

Opierając się na bioekologicznej teorii systemów U. Bronfenbrennera i P. A. Morrisa (2006) oraz założeniach dotyczących roli zajęć wolnoczasowych w ujęciu teorii pozytywnego rozwoju młodzieży (Lerner, 2005) stworzyłam model zależności, który umożliwia wyjaśnienie związków czynników psychospołecznych z psychopatologią młodzieży oraz określenie w nich mediacyjnej roli zajęć dodatkowych i dowolnych. Zgodnie z przyjętym modelem, rozwój nastolatka powiązany jest zarówno z cechami temperamentu, jak i z jego relacjami z rodziną i rówieśnikami (ze szkoły i poza nią), a także z uwarunkowaniem tymi czynnikami, charakterem uczestnictwa w zajęciach dowolnych lub dodatkowych.

Mój projekt badawczy jest również empiryczną odpowiedzią na zadania wynikające z ustaw „O wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi” oraz „O przeciwdziałaniu narkomanii”. Dane z raportów Polskiej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Krajowego Biura Do Spraw Przeciwdziałaniu Narkomanii, dotyczące zjawiska zażywania substancji psychoaktywnych przez młodzież, wskazują na niebezpieczną tendencję obniżenia się wieku inicjacji przyjęcia substancji do 13,5 r.ż. Ponadto wyniki międzynarodowych badań *European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs* (ESPAD) potwierdzają wzrost ilości problemowych i ryzykownych zachowań młodzieży. Wczesne doświadczenia i wiek inicjacji oraz zachowania problemowe wymieniane są jako istotne wskaźniki ryzyka uzależnienia i chorób psychicznych w późniejszym okresie życia. Co więcej, w 2014 roku, wśród europejskich naukowców przeprowadzono sondaż dotyczący priorytetów badawczych (ROAMER: *Roadmap for mental health research in Europe*). Wśród wyznaczonych sześciu priorytetów, pierwszymi są badania z obszaru prewencji zaburzeń psychicznych, promocji zdrowia psychicznego oraz interwencji wśród dzieci, młodzieży i młodych dorosłych. Priorytety te są zgodne z najnowszą reformą systemową polskiego Ministerstwa Zdrowia, związaną z ochroną zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży. Zaprezentowany przeze mnie projekt wpisuje się w istotny nurt badawczy psychologii z zakresu podstaw zachowania, podejmując problem znaczenia genetycznie uwarunkowanych cech

temperamentalnych, pełniących rolę mediatorów (czynników pośredniczących) pomiędzy genami a zachowaniem. Jest też brakującym ogniwem, łączącym zmienne psychologiczne, te opisujące funkcjonowanie społeczne oraz zachowania problemowe i ryzykowne młodzieży w kontekście aktywności wolnoczasowej. Podjęte zagadnienie interakcji zachowań problemowych i ryzykownych, temperamentu, relacji rodzinnych i rówieśniczych oraz aktywności wolnoczasowej, uznawane jest we współczesnej psychologii behawioralnej i psychopatologii klinicznej za jeden z kluczowych obszarów zainteresowań tej dziedziny.

Monografię, wskazaną jako główne osiągnięcie naukowe, podzieliłam na dwie części. Pierwsza zawiera zarówno rozważania teoretyczne, jak i opis światowych doniesień empirycznych dotyczących kontekstów rozwojowych i psychopatologii rozwojowej w okresie dorastania w oparciu o systematyczny przegląd literatury. W części drugiej prezentuję wyniki badań własnych, dotyczących roli czynników psychospołecznych w powstawaniu psychopatologii rozwojowej i dokonywaniu przez młodzież wyborów związanych z aktywnością wolnoczasową, a także mediujący charakter tej aktywności.

Teoretyczna część książki składa się z trzech rozdziałów. W pierwszym z nich koncentruję się na charakterystyce okresu dorastania. Przedstawiam definicje, ramy czasowe i jego główne cechy oraz ujawniam dynamikę zmian w rozumieniu adolescencji w różnych koncepcjach psychologicznych - od ujęcia biologicznego G.S. Halla (1904), poprzez teorię rozwoju psychospołecznego E. H. Eriksona (1950), aż do współczesnych modeli systemowych, a przede wszystkim modelu bioekologicznego (Bronfenbrenner, Morris, 2006), oraz powiązanej z nimi teorii pozytywnego rozwoju młodzieży (*Positive Youth Development* - PYD) (Lerner, 2002; Lerner, 2005b; Lerner, Steinberg, 2004a). Przybliżam również podstawowe zadania rozwojowe zgodnie z założeniami R. Havighursta (1981) i J. Reykowskiego (1986). W pierwszym rozdziale poruszam również temat rozwoju młodzieży w obszarze fizycznym, psychicznym, a także behawioralnym. W swoich rozważaniach przyjmuję bowiem, że pomiędzy zachowaniami, a funkcjonowaniem w innych obszarach zachodzi szereg wzajemnie powiązanych ze sobą relacji. Zmiany w kontekście wewnętrznym (zarówno w sferze fizycznej, jak i psychicznej) wiążą się z rozwojem dynamiki i jakości zachowań nastolatka.

W rozdziale drugim koncentruję się na kontekstach rozwojowych młodzieży - zarówno tych społecznych, jak i związanych z jej indywidualnymi cechami. Dokonuję analizy społecznego kontekstu obejmującego problematykę relacji nastolatka z jego systemem rodzinnym, ze szczególnym uwzględnieniem modelu D. H. Olsona i D. Goralla (Olson, Gorall, 2006), oraz szkolnym i pozaszkolnym systemem rówieśniczym, jak również omawiam obszar jego aktywności wolnoczasowej – podejmowania się zajęć zorganizowanych przez różnorodne organizacje i instytucje (zajęcia dodatkowe), ale także tych niezorganizowanych, bez większego nadzoru dorosłych (zajęcia dowolne). W charakterystyce czasu wolnego młodzieży wskazuję na prawdopodobne uwarunkowania, funkcje oraz skutki podejmowanych przez nią zajęć. Analizę kontekstu związanego z uwarunkowanymi biologicznie cechami młodzieży przeprowadzam poprzez pryzmat rozwojowego modelu temperamentu, w którym szczególne znaczenie przypisuje się powiązaniom reaktywności i samoregulacji oraz indywidualnym różnicom w ich poziomach (Rothbart, Derryberry, 1981). Zgodnie z moją wiedzą, jest to pierwszy w języku polskim, tak szczegółowy opis tej koncepcji w odniesieniu do okresu dorastania.

W trzecim rozdziale części teoretycznej monografii poruszam problematykę psychopatologii rozwojowej, szczególnie koncentrując się na koncepcji resilience.

Przedstawiam dwa obszary problemów okresu dorastania: wynikające z podejmowania przez młodzież zachowań ryzykownych w postaci używania substancji psychoaktywnych i nadmiernego korzystania z Internetu oraz z przejawiania przez nią problemów psychicznych - zachowań internalizacyjnych lub/i eksternalizacyjnych, uwzględniając przy tym klasyfikację T. M. Achenbacha (1960). Staram się zaprezentować zarówno uwarunkowania, jak i mechanizmy, a także skutki rozwojowe omawianych problemów. W ramach analizy uwarunkowań społecznych i biologicznych zachowań ryzykownych młodzieży dokonuję przeglądu teorii: zachowań problemowych Jessorów (1977), zachowań ryzykownych R. Jessora (1991), uzasadnionego działania (1975) i planowanego zachowania (1985), grup rówieśniczych E. R. Oettinga i F. Beauvaisa (1986), poszukiwania wrażeń M. Zuckermana (1979), psychobiologicznej R. Cloningera (1994), a także rozwoju zachowań problemowych (1999), społecznego uczenia się A. Bandury (2007), bioekologicznej U. Bronfenbrennera (Bronfenbrenner, Morris, 2006) oraz modelu ryzykownych zachowań młodzieży (2010).

Przy omawianiu powstawania zachowań problemowych skupiam się zarówno na genetyczno – temperamentalnych, jak i środowiskowych przyczynach, wskazując na związki zachowań problemowych z cechami temperamentu wg koncepcji rozwojowej M. Rothbart oraz czynnikami rówieśniczymi i rodzinnymi.

W trzecim rozdziale monografii ukazuję również czynniki ochronne i ryzyka powstawania i rozwoju zachowań ryzykownych i problemowych młodzieży.

Przedstawione główne osiągnięcie naukowe ma charakter nowatorski i w oryginalny sposób dokonuje integracji definicji i koncepcji z zakresu psychologii rozwojowej i psychopatologii okresu dorastania, uwzględniając w niej jednocześnie istotny, lecz często pomijany kontekst uczestnictwa młodzieży w zajęciach dowolnych lub dodatkowych. Warto także zaznaczyć, że przedstawiam w nim usystematyzowaną wiedzę, od koncepcji powszechnie znanych, po te mniej znane lub nieobecne w polskim piśmiennictwie.

Uporządkowanie przeze mnie teorii i dokonanie pogłębionej analizy prowadzonych dotychczas badań nad uwarunkowaniami i związkami pomiędzy czynnikami psychospołecznymi a psychopatią okresu dorastania pozwalają mi sformułować w części empirycznej pracy główny cel badań: „określenie pośredniczącej roli zajęć dodatkowych i dowolnych młodzieży w zależnościach pomiędzy czynnikami psychospołecznymi a jej zachowaniami ryzykownymi i problemowymi” wraz z pytaniami i hipotezami badawczymi. Opisuję również metody, jakie wykorzystuję w swoim projekcie naukowym, tj.: kwestionariusz temperamentu we wczesnej adolescencji – wersja zrewidowana (EATQ-R: Early Adolescent Temperament Questionnaire – revised version) D. M. Capaldi i M. K. Rothbart (1992), w polskiej adaptacji J. Ciecucha i jego współpracowników; kwestionariusze do badania szkolnych relacji społecznych - „Klasa wobec mnie” i „Ja wobec klasy” E. Zwierzyńskiej i A. Matuszewskiego (2006); kwestionariusz określający nasilenie zachowań problemowych wśród młodzieży - Youth Self- Report (YSR) T. M. Achenbacha i jego współpracowników, w polskiej adaptacji T. Wolańczyka (2002); Skale oceny rodziny (SOR), które stanowią polską wersję kwestionariusza FACES IV w adaptacji A. Margasińskiego (2013) oraz ankietę własną („Ankieta dla ucznia”), pozwalającą na ocenę nasilenia zachowań ryzykownych związanych z używaniem substancji psychoaktywnych i korzystaniem z Internetu, zaangażowanie behawioralne młodzieży w zajęcia dodatkowe i dowolne, a także ustalenie zakresu i jakości pozaszkolnych relacji rówieśniczych i zachowań patologicznych w rodzinie. Uwzględniam również charakterystykę osób, które zgodziły się wziąć udział w projekcie oraz opis procedur

ich badania. Warto zaznaczyć, że w badaniu wzięło udział 934 uczniów. Z uwagi na to, że nie wszyscy wypełnili zestawy kwestionariuszy i ankiet prawidłowo, odrzucono aż 82 z nich, a analizie statystycznej poddano wyniki 825 uczniów: 392 dziewcząt (47,5%) i 433 chłopców (52,5%) w wieku od 13 do 16 lat. Średni wiek badanych wyniósł 13,83 lat (SD = 0,86). Badania w ramach niniejszego projektu odbyły się w okresie od października 2016 r. do kwietnia 2018 r. Miały charakter grupowy i zostały przeprowadzone w szczecińskich gimnazjach za zgodą dyrekcji, grona pedagogicznego i opiekunów oraz samych badanych.

W piątym rozdziale monografii przedstawiam analizy statystyczne wyników badań własnych i podejmuję również dyskusje, zestawiając uzyskane w swoich badaniach rezultaty z własnymi oczekiwaniami, opartymi na ugruntowanych w świecie teoriach oraz wynikami światowych badań, dotyczącymi roli temperamentu, funkcjonowania rodziny i relacji rówieśniczych w ujawnianiu się problemów w okresie dorastania, a także funkcji aktywności wolnoczasowej młodzieży w związku między tymi czynnikami. Na końcu pracy prezentuję przesłania i wnioski z przeprowadzonych przez siebie badań, a także wskazuję na implikacje praktyczne oraz kierunki dalszych badań w zakresie poruszanej problematyki.

IV.5. CELE NAUKOWE, WNIOSKI I IMPLIKACJE PRAKTYCZNE PRACY

---

1. WPROWADZENIE

Niniejszy projekt badawczy jest polską odpowiedzią na ogólnoświatowy nurt badań dotyczący poszukiwań uwarunkowań i roli aktywności wolnoczasowej w kontekście psychopatologii rozwojowej w okresie dorastania. Tylko nieliczni badacze podjęli się próby szerszego, choć jeszcze nie całościowego, badania tego zjawiska. Do znaczących zalicza się projekt L. M. Fawcett (2007) oraz P. Badury (2018). Warto też podkreślić, że większość badań została przeprowadzona w USA, a tylko niewielka część w Europie. Większość europejskich badań z zakresu aktywności wolnoczasowej nastolatków koncentrowała się na roli sportu i aktywności fizycznej. Tylko nieliczne obejmowały swoim zasięgiem inne zajęcia dodatkowe lub dowolne młodzieży, koncentrując się na wybiórczych efektach uczestnictwa. Na gruncie polskim powstało niewiele prac, m.in. badania K. Bobrowskiego (2007), które prezentują uwarunkowania i związki zajęć dodatkowych i dowolnych młodzieży z funkcjonowaniem czy rozwojem młodzieży. Moje główne osiągnięcie naukowe stanowi dopełnienie poszukiwań badawczych dotyczących funkcjonowania adolescentów.

2. CELE NAUKOWE GŁÓWNEGO OSIĄGNIĘCIA NAUKOWEGO

Dla okresu dorastania charakterystyczne jest eksperymentowanie, które wiąże się z podejmowaniem przez młodych ludzi zachowań ryzykownych. Pojęcie **zachowania ryzykowne** dotyczy podejmowania przez młodzież różnych działań, które mogą szkodzić ich rozwojowi i zdrowiu (Jessor, 1998). W okresie dorastania do najbardziej zagrażających zdrowiu, a przy tym najczęściej występujących zachowań ryzykownych należą: palenie papierosów, używanie substancji psychoaktywnych i leków OTC, wczesna inicjacja seksualna, zachowania agresywne i przestępcze, zagrażające zdrowiu diety, samouszkodzenia i samobójstwa, nadużywanie multimediiów, zaniedbywanie obowiązków szkolnych oraz udział w negatywnych grupach młodzieżowych i sektach (Jędrzejko i in., 2013; Mello i in., 2018;

Pyżalski 2014; Szkodny, Kaczor – Szkodny, 2018). Zgodnie z modelem biopsychospołecznym, zachowania ryzykowne uwarunkowane są wieloczynnikowo, to znaczy, że zależą zarówno od czynników biologicznych, jak i psychologicznych oraz środowiskowych, które wzajemnie na siebie oddziałują. Zgodnie z najnowszymi, światowymi trendami badań istotne jest poszukiwanie wspólnych mechanizmów powstawania oraz przebiegu różnorodnych zachowań ryzykownych młodzieży. Pozwala to na analizę kontekstową, w tym badanie ich współzależności oraz jej wpływu na ryzyko powstawania lub rozwoju różnych problemów w okresie dorastania. Takie podejście do badania ważne jest również z punktu widzenia psychopatologii rozwojowej. W moim projekcie badawczym analizuję zachowania ryzykowne związane z używaniem substancji psychoaktywnych, takich jak alkohol, papierosy, narkotyki i dopalacze oraz używaniem Internetu. Ze względu na prowadzoną wśród naukowców dyskusję dotyczącą problemowego używania Internetu, przyjmuję szerokie rozumienie tego pojęcia, które określam dysfunkcyjnym używaniem Internetu. Zgodnie ze światowymi badaniami, wczesne doświadczenia z substancjami psychoaktywnymi mogą stanowić czynniki ryzyka uzależnienia od różnych substancji w późniejszym wieku (m.in. de Winter i in., 2016; Grant, Dawson, 1998) oraz występowania zachowań problemowych (m.in. Ellickson, Tucker, Klein, 2001). Dysfunkcyjne korzystanie z Internetu może natomiast przyczyniać się do rozwoju uzależnienia od sieci i powstawania różnych problemów społeczno – emocjonalnych wśród młodzieży.

Zachowania problemowe definiuję przez pryzmat koncepcji T. M. Achenbacha, który w obrębie szerszej puli zachowań dysfunkcyjnych wyróżnia dwie główne grupy: zachowania internalizacyjne oraz zachowania eksternalizacyjne. Oba typy zaburzeń wpływają na funkcjonowanie psychospołeczne adolescenta, jak również - mogą indukować i wzmacniać jego niedostosowanie społeczne (Achenbach, 1991, za: Ilnicka, 2008). Co więcej zachowania problemowe mogą przyczyniać się do podejmowania przez młodzież zachowań ryzykownych (Chartier, Hesselbrock, Hesselbrock, 2010; Mezquita i in. 2018; Sher, 1991).

Wyniki wielu badań nad przyczynami zachowań problemowych wskazują, że ich objawy uwarunkowane są w dużym stopniu genetycznie i biologicznie. Zdecydowanie mniejszy wpływ na ich rozwój ma środowisko zewnętrzne, zarówno to wspólne, jak i specyficzne (Zasępa, Wolańczyk, 2011). Do istotnych czynników środowiskowych zalicza się: strukturę i formalne cechy rodziny, a także więzi emocjonalne, komunikację i oddziaływania wychowawcze w rodzinie oraz relacje rówieśnicze (szkolne i pozaszkolne).

Pierwszym celem badań własnych jest zweryfikowanie dwukierunkowej zależności między ujawnianymi zachowaniami problemowymi a ryzykownymi młodzieży, opierając się na założeniu, że określony typ zaburzenia sprzyja częstszemu sięganiu po substancje psychoaktywne lub dysfunkcyjnemu używaniu Internetu, a zachowania ryzykowne mogą wzmacniać zachowania problemowe i pogłębiać niedostosowanie społeczne (Bornstein, Hahn, Haynes, 2010; Gilliom, Shaw, 2004; Juza i Kloc, 2012).

Kolejnym celem moich badań jest określenie związków poszczególnych cech temperamentu z zachowaniami problemowymi oraz ryzykownymi związanymi z używaniem substancji i korzystaniem z Internetu. Wcześniejsze badania potwierdzają, że czynnikiem ryzyka lub ochrony dla używania substancji psychoaktywnych, dysfunkcyjnego używania Internetu oraz powstawania zachowań problemowych może być temperament, a przede wszystkim poziom samoregulacji (Ellis i in, 2002; Muris, Ollendick, 2005; Oldehinkel, Hartman, Ferdinand, Verhulst, Ormel, 2007; Quinn, Harden, 2013; Sher i in, 2005, za: Poprawa,

2013; Yap, Allen i Sheeber, 2007). W niniejszym projekcie oceniam i weryfikuję zależności między cechami temperamentu a zachowaniami problemowymi i ryzykownymi, odwołując się do teorii M. Rothbart. Koncepcja M. Rothbart, w kontekście badań dotyczących młodzieży, wydaje się o tyle zasadna, że z jednej strony podkreśla względną stałość temperamentu w rozwoju ontogenetycznym człowieka, a z drugiej – uwzględnia dynamikę interakcji zachowania i czynników biologicznych oraz zaznacza rolę procesów samoregulacji. M. Rothbart i D. Derryberry definiują temperament jako „konstytucjonalnie uwarunkowane różnice indywidualne w reaktywności i samoregulacji” (Rothbart, Derryberry, 1981, s. 37). Reaktywność to „pobudliwość fizjologiczna i behawioralna w postaci somatycznej, autonomicznej, neurohormonalnej i poznawczej” (Rothbart, Derryberry, 1981; za: Chęć, Łodygowska, 2019, s. 208). Samoregulację natomiast stanowią procesy kontrolujące reaktywność, takie jak uwaga, dążenie czy powstrzymanie się od reakcji (Strelau, 2001).

Cechy temperamentalne wyznaczają również charakter i jakość aktywności nastolatka także tej, związanej z jego uczestnictwem w zajęciach dodatkowych i dowolnych. **Zatem kolejnym celem badań własnych jest określenie roli temperamentu w podejmowaniu przez młodzież aktywności wolnoczasowej.** Aktywność ta odnosi się do dwóch głównych rodzajów spędzania czasu przez młodych ludzi: 1) zajęć dowolnych (spontanicznie realizowanych w czasie wolnym od innych zajęć) oraz 2) zajęć dodatkowych - czyli aktywności usystematyzowanych, o charakterze ukierunkowanym (m.in. zajęć ruchowych, naukowych, plastycznych), które cechują się określoną treścią, dostępnością, okresem i czasem trwania oraz liczbą uczestników.

Na podstawie nielicznych i niespójnych teoretycznie dotychczasowych badań trudno określić rolę poszczególnych cech temperamentu, również w świetle koncepcji M. Rothbart. Można jednak przewidywać pewne zależności w oparciu o założenia teoretyczne jej koncepcji. Doniesienia światowe dostarczają również niejednoznacznych danych dotyczących związków aktywności wolnoczasowych z przejawianiem przez młodzież pozytywnych zachowań, a także z występowaniem zachowań ryzykownych czy problemowych (Mahoney i in., 2009; Palen, Coatsworth, 2007; Pięta, 2014). Większość badań wskazuje na pozytywną rolę zajęć dodatkowych (np. Kameduła, 2015; Leversen i in., 2012; Mahoney i in., 2005), a raczej negatywną dowolnych (Bobrowski, 2007; Fawcett, 2007). Istnieją też takie, które pokazują, że niektóre zajęcia zorganizowane wiążą się z używaniem substancji lub nie wykazują żadnych związków pomiędzy czasem wolnym a przejawianiem zachowań ryzykownych czy problemowych (Peltzer, 2010). Co ciekawe, niektóre badania wskazują na ochronny charakter zajęć dowolnych (m.in. czytania książek oraz aktywnego spędzania czasu) (Bradley, 2010; Pavlova, Silbereisen, 2015; Trainor i in., 2010).

Udział młodzieży w określonych aktywnościach wolnoczasowych oraz podejmowanie przez nią zachowań ryzykownych i problemowych zależy nie tylko od czynników temperamentalnych, ale także od czynników społecznych. W związku z tym powstają kolejne dwa cele badań, tj.: **określenie zależności pomiędzy czynnikami rówieśniczymi (szkolnymi/pozaszkolnymi) i rodzinnymi a zachowaniami ryzykownymi związanymi z używaniem substancji i Internetu oraz nasileniem zachowań problemowych, a także ustalenie ich relacji z uczestnictwem młodzieży w zajęciach dodatkowych i dowolnych.**

Środowisko rówieśnicze stanowi główny kontekst rozwojowy w okresie dorastania. Jest najważniejszym źródłem wiedzy o samym sobie, definiuje tożsamość oraz kształtuje normy zachowań, postawy i cechy młodego człowieka (Berger, Caravita 2016). Poczucie akceptacji

ze strony rówieśników buduje jego samoocenę, pozytywny nastrój i może zapobiegać powstawaniu problemów ekster i internalizacyjnych (Cairano, Rabaglietti, Beyers, Roggero, Bonino 2007; Newman i in., 2007; Oliva i in., 2014; Piotrowski, 2003). Przystosowanie nastolatka do rówieśników z klasy, które definiuje się jako realizowanie własnych potrzeb ucznia, respektując jednocześnie potrzeby rówieśników z klasy i dopasowując się do nich (Zwierzyńska, Matuszewski, 2006), podobnie jak dobre relacje społeczne poza szkołą, może chronić przed zachowaniami problemowymi i ryzykownymi (Dudovitz i in., 2017; Lopez i in., 2009; Oldfield, Humphrey, Hebron 2016). Niepowodzenia w kontaktach szkolnych mogą natomiast sprzyjać zachowaniom ryzykownym i problemowym (np. Govender i in., 2013; Kretschmer, Barker, Dijkstra, Oldehinkel, Veenstra, 2015; Ostaszewski, 2014).

Charakterystyka spędzania przez nastolatków czasu z rówieśnikami wskazuje, że może on mieć różną jakość. Bardziej pozytywne spędzanie czasu z rówieśnikami (np. sport) sprzyja prawidłowemu rozwojowi nastolatków (Bobrowski, 2003; Bradley, 2010), a zajęcia bierne, a także nuda mogą wiązać się z podejmowaniem przez młodzież zachowań ryzykownych (Caldwell, Faulk 2013; Spruyt, Vandenbossche, Keppens, Siongers, Van Droogenbroeck, 2016). Uczenie się w grupie rówieśniczej zachowań, także tych ryzykownych, zachodzi w znacznym stopniu przez naśladownictwo, identyfikację i konformizm. Również ciekawość czy chęć zabawy (motyw poszukiwania) mogą warunkować podejmowanie przez członków grupy (nawet tej pozytywnej) działań ryzykownych (Czerwińska – Jasiewicz, 2015; Ostaszewski, 2008a, b).

Znaczącą i dominującą rolę dla prawidłowego rozwoju nastolatka pełni utrzymanie bliskich relacji z członkami jego rodziny. Środowisko rodzinne stwarza możliwości zaspokojenia najważniejszych potrzeb okresu dorastania: potrzeby niezależności, przynależności i akceptacji. Zapewnia nastolatkowi opiekę, poczucie bezpieczeństwa i stanowi ważne źródło wiedzy o samym sobie i świecie. Analiza relacji rodzinnych w moim projekcie badawczym opiera się na modelu kołowym D. H. Olsona, który uwzględnia systemowy charakter rodziny i wyróżnia wymiary jej funkcjonowania, takie jak spójność, elastyczność, komunikację i satysfakcję z życia rodzinnego (Margasiński, 2013). Rodzina o zrównoważonej spójności i elastyczności, dobrej komunikacji i satysfakcji członków z jej funkcjonowania sprzyja prawidłowemu rozwojowi i zdrowiu psychicznemu nastolatka (np. Joh, Kim, Park, Kim, 2013; Katz – Wise, Ehrensaft, Vettters, Forcier, Austin, 2018; Margasiński, 2015). Natomiast mniej prawidłowe funkcjonowanie rodziny, występowanie w niej patologii np. w formie przemocy czy uzależnień, a także negatywne oddziaływania wychowawcze rodziców sprzyjają przejawianiu przez niego zachowań ryzykownych i problemowych (np. Durišic, 2018; Li i wsp., 2013; Ostaszewski, 2008a; Płopa, 2012; Radziwiłłowicz, Sumiła, 2006; Sánchez – Queija, Oliva, Parra, Camacho 2016; Yoon i in., 2018). Warto w tym miejscu zaznaczyć, że wiele badań dotyczących roli czynników rodzinnych, ale też omówionych wcześniej - rówieśniczych w powstawaniu problemów ryzykownych młodzieży opiera się i potwierdza założenia teoretyczne koncepcji społecznego uczenia się A. Bandury, ekologiczną teorię U. Bronfenbrennera, teorię zachowań problemowych Jessorów, koncepcję zachowań ryzykownych oraz teorie uzasadnionego działania, planowanego zachowania czy grup rówieśniczych.

Związek czynników rodzinnych z podejmowaniem przez młodzież zajęć wolnoczasowych jest niejednoznaczny i słabo zbadany. Wielu badaczy, podobnie jak w przypadku roli temperamentu, wskazuje na konieczność prowadzenia badań nad ich

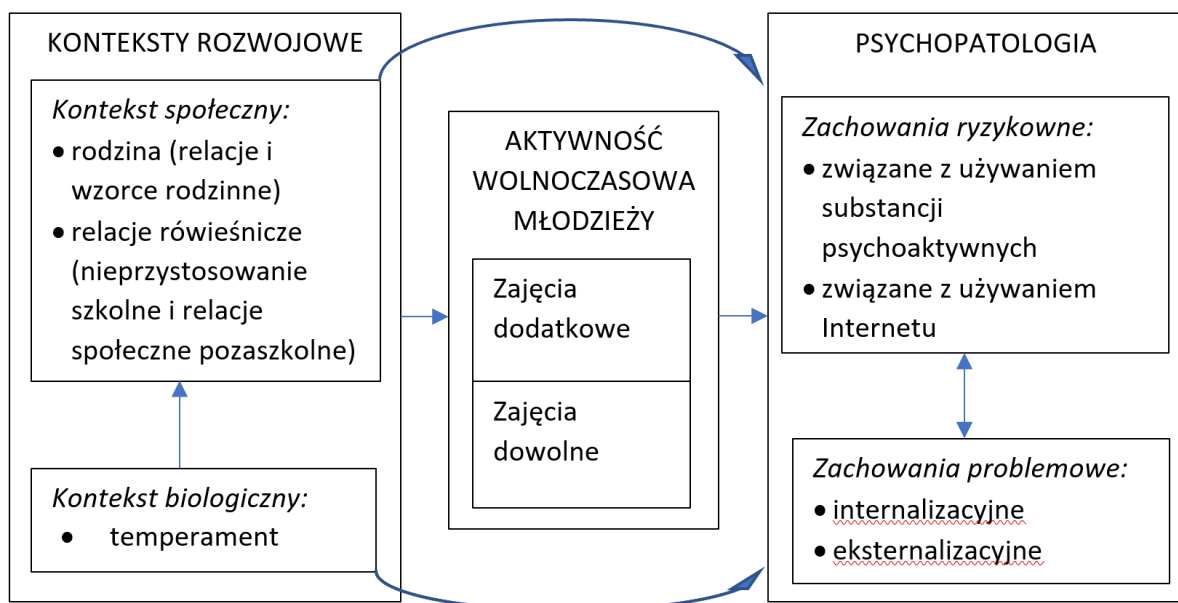
uwarunkowaniami. Nieprawidłowe relacje rodzinne mogą sprzyjać ich ograniczeniu, ale też podejmowaniu mniej pozytywnych aktywności (Fawcett, 2007). Prawidłowe wzorce rodzinne dotyczące spędzania wolnego czasu wpływają na zdrowszy styl życia młodych ludzi (Xie, Weybright, Caldwell, Wegner, Smith 2019; Van der Eecken, Spruyt, Bradt, 2018). Zgodnie z modelem teoretycznym J. S. Eccles i jej zespołu (1983) efektywne funkcjonowanie rodziny wpływa na motywację nastolatka do udziału w zajęciach dodatkowych (Larson i in., 2001; Martin i in., 2015). Również czynniki rówieśnicze mogą sprzyjać bądź ograniczać podejmowanie przez młodzież aktywności wolnoczasowych. Można założyć, że prawidłowe relacje społeczne będą wspierały ich podejmowanie. Uspołecznione nastolatki lubią i angażują się zarówno w grupowe zajęcia zorganizowane, jak również w działalność dowolną realizowaną z rówieśnikami, np. sport, który w okresie dorastania ma charakter silnie społeczny (Salvy, de la Haye, Bowker, Hermans, 2012). Możliwe też, że podejmowanie tego rodzaju działań ogranicza ich aktywność w samotności czy nudę (Spruyt, Vandebossche, Keppens, Siongers, Van Droogenbroeck, 2018). Mniej przystosowane społecznie nastolatki obawiają się natomiast ponoszenia kolejnych porażek w relacjach z innym lub nie mają odwagi czy wystarczających umiejętności społecznych, aby podejmować się niektórych aktywności wolnoczasowych. Często unikają zajęć grupowych czy aktywności dowolnych, które wymagają kontaktu z rówieśnikami. Możliwe, że wybierają takie, które pomagają im zredukować negatywne emocje, poprawić nastrój, czy realizowane są w bezpiecznych dla nich warunkach, np. we własnym pokoju (czytanie, granie na komputerze) lub na zajęciach pod dużą kontrolą dorosłego opiekuna, np. na spotkaniach chóru (Norris, 2007; Salvy i in., 2012; Vodanovich, Wat, 2016).

Głównym celem badawczym mojej pracy jest określenie pośredniczącej roli zajęć dodatkowych i dowolnych w związkach czynników rodzinnych, rówieśniczych i temperamentalnych z zachowaniami problemowymi i ryzykownymi młodzieży w okresie dorastania. Założenie mediującej roli zajęć wolnoczasowych opiera się na bioekologicznej teorii systemów (Bronfenbrenner, Morris, 2006), która zakłada, że jednostka funkcjonuje w określonych kontekstach, dlatego też jej zachowanie należy wyjaśniać poprzez odniesienie do towarzyszących okoliczności. Wzajemne, coraz bardziej złożone oddziaływania indywidualnych cech jednostki (np. temperamentu) i czynników środowiskowych wyznaczają zarówno możliwości, jak i skutki rozwojowe tych interakcji. Mniej lub bardziej prawidłowy rozwój wiąże się także z doświadczeniami nabytymi w określonych czasowo interakcjach społecznych lub w ramach angażowania się w różnorodne działania, np. w zajęcia wolnoczasowe (Bronfenbrenner, Morris, 2006).

Określanie czynników, które ograniczają ryzyko zachowań ryzykownych i problemowych w okresie dorastania ma kluczowe znaczenie dla pozytywnego rozwoju i zdrowia psychicznego młodzieży.

Podstawowym założeniem przyjętym przeze mnie jest to, że uczestnictwo nastolatka w zajęciach dodatkowych i dowolnych zależy od jego relacji rodzinnych i rówieśniczych, a także od jego temperamentu. W środowisku rodzinnym i rówieśniczym temperament wyznacza jego codzienną aktywność i reaktywność oraz dostosowanie do wymagań otoczenia. W środowisku rodzinnym jego zachowania wiążą się z funkcjonowaniem innych członków rodziny. Podobnie jest w środowisku rówieśniczym, w którym temperament nastolatka określa zachowania rówieśników, a te z kolei mają istotne znaczenie dla jego rozwoju i przystosowania. Zachowanie równowagi między wymaganiami środowiska a możliwościami młodego

człowieka jest gwarantem jego prawidłowego rozwoju, natomiast brak tej równowagi może zmienić lub zakłócić ten rozwój oraz doprowadzić do pojawienia się zachowań ryzykownych lub/i problemowych (internalizacyjnych lub eksternalizacyjnych). Zarówno aktywność dodatkowa, jak i dowolna może pośredniczyć w zależnościach między czynnikami biopsychospołecznymi a zachowaniami nastolatka. Aktywność wolnoczynasowa w okresie dorastania może pełnić rolę czynnika ochronnego lub ryzyka dla występowania psychopatologii młodzieży. Zgodnie z teorią pozytywnego rozwoju młodzieży (PYD), zajęcia wolnoczynasowe mogą być kontekstem, w którym występuje równowaga między indywidualnymi a środowiskowymi zasobami, przez co uczestnictwo w nich może służyć prawidłowemu rozwojowi i funkcjonowaniu nastolatka oraz ograniczyć występowanie psychopatologii. Model wraz ze zmiennymi, uwzględnionymi w badaniu własnym, przedstawiony jest na rysunku 1.

Rysunek 1.

Model uwarunkowań i pośredniczącej roli aktywności wolnoczynasowej w powstawaniu psychopatologii rozwojowej młodzieży w okresie dorastania, opracowanie własne.

Z uwagi na dużą ilość wyników, jakie otrzymałam w efekcie dokonanych analiz statystycznych na danych pozyskanych z badań własnych i zaprezentowanych w monografii, poniżej przedstawiam jedynie najważniejsze wnioski.

Przeprowadzone badania pozwoliły mi na sformułowanie konkluzji natury badawczej i praktycznej:

- Zachowania problemowe i ryzykowne w okresie dorastania wzajemnie na siebie oddziałują.**
- Zachowania ryzykowne i problemowe w okresie dorastania zależą od cech temperamentu młodzieży oraz jej funkcjonowania w rodzinie i wśród rówieśników.**

- 3. Charakter i nasilenie zachowań ryzykownych i problemowych w okresie dorastania uwarunkowane są psychospołecznie.**
- 4. Udział w zajęciach dowolnych i dodatkowych w okresie dorastania zależy od cech temperamentu młodzieży oraz jej funkcjonowania w rodzinie i wśród rówieśników.**
- 5. Zachowania problemowe i ryzykowne w okresie dorastania powiązane są z funkcjonowaniem rodzinnym młodzieży, niezależnie od jej udziału w zajęciach dodatkowych i dowolnych.**
- 6. Udział młodzieży w niektórych zajęciach dodatkowych zmniejsza ryzyko występowania u niej psychopatologii. Tylko zajęcia ruchowe chronią ją przed zachowaniami problemowymi i ryzykownymi.**
- 7. Niektóre zajęcia dowolne (szczególnie czytanie, spędzanie czasu z bliskimi i w galerii handlowej) pełnią ochronną rolę dla zachowań problemowych i ryzykownych w okresie dorastania.**

Rezultaty przeprowadzonego przeze mnie badania potwierdzają ochronną rolę pozytywnych relacji rówieśniczych i rodzinnych, a także temperamentalnej samoregulacji dla zachowań problemowych młodzieży. Bardziej różnorodny charakter ich oddziaływań ujawnia się wobec zachowań ryzykownych, co prawdopodobnie wynika z faktu, że działalność związana z używaniem substancji psychoaktywnych i korzystania z Internetu w okresie dorastania ma charakter społeczny i stanowi niejako narzędzie rozwoju, szczególnie niezależności i tożsamości. Wyniki własne w ujawnionych związkach wskazują również na pozytywną i większą od zajęć dodatkowych rolę nieustrukturyzowanych zajęć.

Zaprezentowane wnioski mają swoje konotacje praktyczne. Pozwalają na propagowanie i podjęcie określonych działań profilaktycznych przez osoby bezpośrednio zaangażowane w proces edukacji czy wychowania dzieci i młodzieży. Dodatkowo, zweryfikowanie, czy określony typ aktywności dodatkowej czy dowolnej wzmacnia lub obniża ryzyko zachowań problemowych i ryzykownych wydaje się niezwykle istotne z punktu widzenia profilaktyki i prewencji zaburzeń. Zgodnie z zaprezentowanymi wnioskami, podjęte dobrowolnie przez nastolatków pozytywne zajęcia dowolne i dodatkowa aktywność sportowa, mogą pełnić ochronną rolę w powstawaniu psychopatologii.

Wnioski z niniejszego projektu powinny zostać uwzględnione zarówno przez organa władzy państwowej, organizacje samorządowe, stowarzyszenia wspierające rozwój nastolatków, jak i osoby z ich najbliższego otoczenia społecznego. Do tej pory opracowano wiele programów zapobiegających ryzykownym i problemowym zachowaniom w okresie dorastania, jednak niewiele powstało systemowych rozwiązań, które efektywnie promowałyby zdrowe, korzystne dla rozwoju wybory i zachowania młodych ludzi w kontekście ich wolnego czasu. Profilaktyka uzależnień nie powinna skupiać się wyłącznie na prezentowaniu negatywnych skutków podejmowanych przez młodzież działań związanych z jej eksperymentowaniem, a obejmować przede wszystkim propagowanie takich, które ograniczają złe nawyki i wspierają jej całościowy rozwój. Przeciwdziałanie zachowaniom ryzykownym, jak również problemowym w okresie dorastania należy opierać na pracy psychoedukacyjnej w ramach szeroko zakrojonych programów budujących umiejętności społeczno – emocjonalne

nastolatków, a w szczególności objąć opieką tych, którzy cechują się większą negatywną emocjonalnością i przejawiają trudności w relacjach rówieśniczych. Konieczne jest również położenie większego nacisku na podejmowanie oddziaływań wspierających funkcjonowanie całych systemów rodzinnych, koncentrując się przede wszystkim na ich funkcji wychowawczej, zapobieganiu lub ograniczeniu w nich patologii oraz pomocy w zapewnieniu młodzieży względnej niezależności w dokonywaniu przez nią wyborów aktywności w ramach zajęć wolnoczasowych, szczególnie tych, opartych na zajęciach sportowych.

Młodzież, a szczególnie ta bardziej narażona na problemy, powinna mieć dostęp do zajęć sportowych w ramach m.in. zajęć pozalekcyjnych, pracy klubów gminnych czy zajęcia sportowe prowadzone przez wolontariuszy. Dorośli powinni również znacznie bardziej niż dotychczas wspierać wśród adolescentów także czytelnictwo. Potrzebne jest wprowadzenie ogólnych zmian, które spowodują wzrost zainteresowania nastolatków literaturą. Wydaje się konieczna zmiana kanonu lektur szkolnych, a szerzej – całego programu nauczania j. polskiego, aby móc zapewnić polonistom większą swobodę w doborze treści, które będą lepiej dopasowane do potrzeb rozwojowych i zainteresowań nastolatków. Myślę, że ciekawym pomysłem byłaby organizacja w przestrzeni publicznej happeningów wspierających czytanie, których uczestnikami byłiby idole młodzieży, np. znani z Internetu youtuberzy czy gamerzy. W oparciu o wyniki i wnioski z przedstawionych badań własnych można uświadamiać rodzicom i innym dorosłym opiekunom (np. nauczycielom), że pozytywne zajęcia dowolne, mniej lub bardziej zorganizowane działania sportowe oraz te, oparte na relacjach społecznych sprzyjają rozwojowi młodych ludzi. Większość dorosłych nie ma dobrego zdania na temat spędzania przez młodzież wolnego czasu w galeriach handlowych i dlatego ogranicza jej tę aktywność. Natomiast już od wielu lat centra handlowe przestały być miejscem wyłącznie zakupów, a stały się źródłem takich aktywności, które wcześniej realizowane były w innych obszarach aglomeracji miejskich. W celach profilaktycznych należałoby zatem skupić się nie na ograniczaniu nastolatkom dostępu do galerii, a raczej na rozszerzaniu kontroli nad aktywnością w nich, na przykład poprzez rozszerzanie bezpłatnej oferty zajęć ustrukturyzowanych.

Systemowe programy profilaktyczne, szczególnie te wymagające wprowadzenia zmian organizacji i przebiegu zajęć dodatkowych i dowolnych wymagają specjalnych środków finansowych. Warto jednak pamiętać, że ograniczenie psychopatologii w okresie dorastania przyniesie długotrwałe pozytywne konsekwencje społeczne i zdrowotne, dzięki czemu można będzie ograniczyć wydatki na leczenie uzależnień czy problemów psychicznych osób dorosłych.

Głównym kierunkiem dalszych badań nad rolą zajęć wolnoczasowych młodzieży powinno być poszukiwanie poszczególnych mechanizmów angażowania się w określone działania dowolne i dodatkowe młodzieży, a także odkrywanie roli uczestnictwa w nich na szereg procesów psychologicznych, takich jak motywacja, postawy, relacje społeczne i pozytywne aspekty zachowania. W przyszłości warto by także podjąć trud związany z dokonaniem analiz dotyczących pośredniczącej roli zajęć dodatkowych i dowolnych z uwzględnieniem różnic międzypłciowych. Bardzo cenne byłyby również badania porównawcze osób z określonych grup klinicznych powiązane z oceną tła genetycznego, przy zastosowaniu najnowszych technologii.

V. Informacja o wykazywaniu się istotną aktywnością naukową realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej

V.1. DOROBEK NAUKOWY

Mój dorobek naukowy ogółem obejmuje **26** prac naukowych, w tym 12 prac oryginalnych, 9 prac poglądowych, 4 rozdziały w książkach, 1 monografię, jak również **63** doniesienia zjazdowe, w tym na konferencjach krajowych 38 oraz na konferencjach międzynarodowych 27 wystąpień.

Dorobek przed doktoratem stanowił **3** prace, w tym 2 w czasopismach naukowych i 1 rozdział w książce (MNiSW: 3 pkt).

Dorobek po doktoracie został powiększony i wyniósł **23** prace, w tym 9 to prace oryginalne w czasopismach posiadających wskaźnik Impact Factor - IF: 10.816 i MNiSW: 350 pkt.; 2 prace w czasopismach bez IF, MNiSW: 29 pkt.; 5 prac poglądowych w czasopismach bez IF, MNiSW: 48 pkt., 3 prace poglądowe z listy B, których nie ujęłam w analizie biometrycznej (MNiSW: 6 pkt.) oraz 3 rozdziały w książkach naukowych i 1 monografia MNiSW: 160 pkt.

Podsumowując, **łączny współczynnik oddziaływania wpływu wszystkich publikacji naukowych wynosi: IF: 10.816, liczba punktów MNiSW: 590 pkt.**

Liczba cytowań wg bazy Web of Science, z dnia 8.01.2021 roku, wyniosła 27, natomiast bez autocytowań - 26, **Indeks Hirsch'a: 3.**

W publikacjach z IF pierwszym autorem byłam 3 razy, a w pozostałych publikacjach 7 razy.

Prace oryginalne to prace kliniczne: empiryczne i eksperymentalne, które prowadziłam w Instytucie Psychologii Uniwersytetu Szczecińskiego, współpracując z Katedrami i Klinikami Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego oraz Instytutami Uniwersytetu Szczecińskiego.

Wyniki moich badań były przedstawiane na licznych kongresach, zjazdach i sympozjach naukowych krajowych i zagranicznych, między innymi European Committee for Treatment and Research in Multiple Sclerosis, International Society for the Study of Individual Differences, European Federation of Psychologists' Associations, Polskiego Towarzystwa Psychologicznego i Polskiego Towarzystwa Neurologicznego, które odbywały się m.in. w: Kopenhadze, Londynie, Paryżu, Seville, Granadzie, Majorce czy Moskwie oraz polskich zjazdach w Warszawie, Lublinie, Szczecinie, Gdańsku, Poznaniu, itp.

V.2. OBSZARY ZAINTERESOWAŃ NAUKOWYCH

Moje główne zainteresowania naukowe związane są z poszukiwaniem psychobiologicznych uwarunkowań zaburzeń i chorób psychicznych.

Główny nurt badawczy *„Funkcjonowanie emocjonalne, poznawcze i psychospołeczne w różnych okresach życia osób z problemami psychologicznymi oraz z zaburzeniami i chorobami psychicznymi” (część A)* mogę podzielić na kilka części, obejmujących następujące zagadnienia:

1. problemy psychologiczne młodzieży i młodych dorosłych;
2. genetyczne uwarunkowania uzależnienia od alkoholu z uwzględnieniem typologii alkoholizmu oraz kliniczne implikacje nowych kryteriów jego rozpoznania;
3. psychospołeczne i poznawcze aspekty funkcjonowania osób chorych na schizofrenię;
4. obraz psychospołeczny osób chorych na SM i ich rodzin.

Innym obszarem eksploracji badawczej, który rozwijam w ostatnim okresie dotyczy *„Psychospołecznych zjawisk powiązanych z rozwojem technologicznym XXI wieku” (część B)* wraz z *pojawiającymi się możliwościami wsparcia terapeutycznego, ale i zagrożeniami dla zdrowia psychicznego*. W ramach niego mogę wyróżnić tematy:

1. rola emocji w podejmowaniu decyzji;
2. pomoc psychologiczna on-line.

Część A. Funkcjonowanie emocjonalne, poznawcze i psychospołeczne w różnych okresach życia osób z problemami psychologicznymi oraz z zaburzeniami i chorobami psychicznymi

A.1. Problemy psychologiczne młodzieży i młodych dorosłych

Moim głównym obszarem zainteresowań naukowych jest poszukiwanie psychobiologicznych uwarunkowań problemów w zachowaniu i emocjach oraz zaburzeń psychicznych oraz analiza funkcjonowania społeczno – emocjonalnego młodzieży, ale także młodych dorosłych przejawiających te problemy czy zaburzenia. Podejmowałam także próby zidentyfikowania czynników ochronnych i czynników ryzyka dla ich powstawania oraz ich utrzymywania się czy współwystępowania.

W prowadzonych badaniach (wraz z zespołami badawczymi z Kliniki Psychiatrii PUM i Instytutu Psychologii US) dokonano oceny związków zaburzenia hiperkinetycznego, zachowań problemowych i ryzykownych, specyficznych trudności w uczeniu się w postaci dysleksji ze środowiskiem rodzinnym i szkolnym, relacjami z rówieśnikami i pozycją w grupie, temperamentem, a także sposobem spędzania wolnego czasu.

ADHD i specyficzne trudności w nauce są najczęściej diagnozowanymi zaburzeniami neurorozwojowymi. Jednym z powodów, dla których badacze podejmują się próby szerokiego rozumienia tych zaburzeń jest szeroki wachlarz ich negatywnych następstw i znaczna liczba powikłań, która powstaje w wyniku braku ich rozpoznania lub podjęcia nieodpowiednich działań terapeutycznych.

Celem badań było ustalenie, jaka forma pomocy terapeutycznej może wpływać na motywację do nauki lub jej unikania u dzieci z dysleksją. Zgodnie z otrzymanymi wynikami, dzieci poddane systematycznemu leczeniu terapeutycznemu wykazywały największą motywację do nauki i przejawiały niższy poziom motywacji do unikania nauki w szkole, w porównaniu z dziećmi bez specjalistycznej terapii. Oznacza to, iż jakość udzielanej pomocy terapeutycznej może wpływać na sferę emocjonalno-motywacyjną dzieci z dysleksją.

Wraz z prof. T. Rostowską z Uniwersytetu Gdańskiego dokonałam przeglądu teorii i badań prezentując zależności pomiędzy funkcjonowaniem dziecka ADHD a życiem jego całej rodziny. Wskazałyśmy, zgodnie z teorią systemową, na wzajemne powiązania zachowań dziecka z oddziaływaniami wychowawczymi rodziców czy więziami emocjonalnymi między poszczególnymi członkami rodziny. Wyniki badań, prowadzonych w ramach współpracy z Katedrą i Kliniką Psychiatrii Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego, potwierdziły natomiast światowe doniesienia, w których czynniki genetyczne, w tym częstsze występowanie u adolescentów krótkiej wersji allele polimorfizmu genu transportera serotoniny (5-HTT), a także współwystępowanie u nich zespołu hiperkinetycznego są czynnikami prognostycznymi dla przyszłych zaburzeń związanych z używaniem alkoholu.

Przegląd literatury przedmiotu i wyniki badań przedstawione zostały:

✓ *w artykułach naukowych:*

1. Rostowska, T., Chęć, M. (2008). Psychospołeczne uwarunkowania funkcjonowania rodziny z dzieckiem z ADHD w świetle teorii systemowej. *Pedagogika Rodziny. Family Pedagogy*, 1(3), 73-82.
2. Łodygowska, E., Chęć, M., Samochowiec, A. (2017). Academic motivation in children with dyslexia. *The Journal of Educational Research*, 110(5), 575-580.

✓ *w ramach wystąpień na konferencjach:*

1. Samochowiec, A., Chęć, M., Łodygowska, E., Gorzkowski, G., Gorzkowska, I. „The relationship between selected genetic factors and clinical picture in adolescents with hyperkinetic syndrome and early initiation of alcohol use”. 4th International Congress of Clinical and Health Psychology on Children and Adolescent, Universidad Miguel Hernandez, Hiszpania, Palma de Mallorca, 15-17.11.2018r.
2. Łodygowska, E., Chęć, M. „Terapia pedagogiczna dzieci dyslektycznych”. II Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji, m. Berdians'k, Ukraina, 7-8.07.2018r.

W moich badaniach zajęłam się również charakterystyką socjodemograficzną młodzieży należącej do subkultury Emo, określiłam jakość postaw rodzicielskich wobec nich i poddałam ocenie związku tych postaw z przejawianą przez tę młodzież agresją. Współczesne subkultury młodzieżowe tworzą się po to, aby zwrócić uwagę otoczenia na problemy młodych ludzi. Subkultura Emo cechuje się silną koncentracją na odczuwaniu i wyrażaniu swoich stanów emocjonalnych, szczególnie tych negatywnych. Dotychczasowe badania wykazały, że członkowie tej grupy młodzieżowej cechują się większą niż inni wrażliwością emocjonalną i są szczególnie podatni na ocenę innych. Przejawianie przez nich agresji może być powiązane z zaburzonymi relacjami z rodzicami. Uzyskane w badaniach własnych wyniki potwierdziły rzeczywisty rozkład płci w subkulturze (4:1 dla dziewcząt) i wykazały, że nastolatki z subkultury Emo pochodziły z dość zamożnych i wykształconych rodzin. Natomiast postawy rodzicielskie ich rodziców były bardziej negatywne niż u nastolatków spoza tej subkultury, co mogło wiązać się z przejawianą przez nich agresją.

Wyniki przedstawione zostały:

✓ *w publikacjach:*

1. Chęć, M., Łodygowska, E. (2010). Funkcjonowanie w rodzinie młodzieży należącej do subkultury Emo. W: T. Rostowska, A. Jarmołowska (red.), *Rozwojowe i wychowawcze aspekty życia rodzinnego* (257-271). Warszawa: Difin.
2. Chęć, M., Potemkowski, A., Wąsik, M., Samochowiec, A. (2016). Parental attitudes and aggression in the Emo subculture. *Psychiatria Polska*, 50(1), 19-28.

✓ *w ramach wystąpień na konferencjach:*

1. Chęć, M., Łodygowska, E. „Funkcjonowanie w rodzinie młodzieży należącej do subkultury Emo”. II Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Psychologia w służbie rodziny”. Uniwersytet Gdański, Gdańsk, 21-22.05.2009r.
2. Chęć, M. „Subkultura Emo – sposób nastolatków na kryzys?” VIII Zachodniopomorskie Dni Psychiatryczne, PTP, Międzyzdroje, 25-26.05.2012r.

Podstawowymi celami kolejnego projektu naukowego, który realizowałam wraz zespołem z Instytutu Psychologii US oraz Katedry i Kliniki Psychiatrii PUM, było dokonanie przeglądu badań na temat związków preferencji muzycznych z zaburzeniami funkcjonowania młodzieży oraz przeprowadzenie badań eksperymentalnych określających wpływ słuchania różnych gatunków muzyki na odbiór emocjonalny materiału obrazowego u młodzieży gimnazjalnej oraz ukazujących pośredniczącą rolę nastroju w tym wpływie.

Znaczenie muzyki ujawnia się w subiektywnym doświadczeniu (uczucia), ekspresji i zachowaniu emocjonalnym oraz reakcjach fizjologicznych adolescentów. Muzyka posiada szczególną wartość, gdyż jest akceptowana i lubiana przez młodzież, budzi wyobraźnię, dostarcza wielu wrażeń estetycznych i ma istotny wpływ na przeżycia osobiste odbiorców. Mają oni własne preferencje w jej słuchaniu, które uwarunkowane są czynnikami osobowościowymi i sytuacyjnymi.

W badaniach własnych słuchanie muzyki popularnej wywoływało zmiany w emocjach adolescentów. Zmiany te miały bardziej negatywny niż pozytywny wpływ na ich emocjonalny odbiór obrazowego materiału, a płeć nastolatków pełniła funkcję różnicującą ten odbiór. Wyniki ujawniły również, że nastrój uczestników determinował ich emocjonalny odbiór prezentowanego materiału wizualnego. Badanie przybliżyło znaczenie muzyki w życiu młodzieży, a jego wyniki można wykorzystać m.in. w pracy terapeutycznej, gdzie odpowiedni dobór muzyki przyczyni się do polepszenia (a nie pogorszenia) funkcjonowania emocjonalnego nastolatków.

Przegląd literatury przedmiotu i wyniki badań przedstawione zostały:

✓ *w artykułach naukowych:*

1. Chęć, M., Tyburski, E., Samochowiec, A. (2014). Preferencje muzyczne a zaburzenia funkcjonowania młodzieży w okresie adolescencji. *Psychiatria*, 11(4), 197-202.
2. Chęć, M., Ligocka, M., Łodygowska, E., Samochowiec, J., Samochowiec, A. (2018). Wpływ muzyki popularnej na odbiór emocjonalny materiału obrazowego u młodzieży gimnazjalnej. *Pomeranian Journal of Life Sciences*, 64(4), 84-92.
3. Chęć, M., Ligocka, M., Janik, I., Samochowiec, J., Samochowiec, A. (2019). Pośrednicząca rola nastroju we wpływie muzyki na emocjonalny odbiór materiału obrazowego przez adolescentów, *Psychiatria Polska*, 53(2), 341-357.

✓ *w ramach wystąpień na konferencjach:*

1. Chęć, M. „Wpływ muzyki na emocjonalność młodzieży”. VII Międzynarodowa Konferencja: Psychiatria Medforum 2013. Psychiatria wobec kryzysu: od diagnozy do terapii. Wisła, 12-14.12.2013r.
2. Chęć, M. „Wpływ muzyki na funkcjonowanie emocjonalne młodzieży”. II Międzyuczelniana Konferencja Dzień Mózgu, Szczecin, 20.04.2013r.
3. Chęć, M. „Muzyka a zdrowie psychiczne młodzieży”. III Bałtyckie Sympozjum Naukowo – Szkoleniowe "Innowacje w medycynie i naukach o zdrowiu. Badania, edukacja, współpraca". PUM, Szczecin, 10–12.04.2014r.
4. Chęć, M., Ligocka, M. Samochowiec, A. „Znaczenie nastroju w odbiorze emocjonalnym muzyki przez adolescentów”. 35. Zjazd Naukowy Polskiego Towarzystwa Psychologicznego „Psychologia w zmieniającym się świecie”, Bydgoszcz, 18-21.09.2014r.

W ostatnich latach mojej pracy naukowej głównym obszarem badawczym było określenie uwarunkowań zachowań problemowych i ryzykownych młodzieży, z uwzględnieniem kontekstu zajęć wolnoczasowych. Opis założeń i celów przeprowadzonych przeze mnie badań zawarłam w poprzednim punkcie referatu. Nadmienię tylko, że na poziomie badań wstępnych uzyskałam dodatkowe wyniki - chłopcy w okresie dorastania byli ogólnie bardziej niedostosowani społecznie w klasie szkolnej niż dziewczęta. Ujawnił się także związek cech temperamentu młodzieży z nieprzystosowaniem społecznym w klasie, a nie wykazano go w przypadku analizy struktury rodziny z funkcjonowaniem szkolnym.

Wyniki przedstawione zostały:

✓ *w rozdziale książki i monografii:*

1. Chęć, M., Łodygowska, E. (2019). Temperament i struktura rodziny a nieprzystosowanie społeczne adolescentów w klasie szkolnej. W: T. Rostowska, A. Lewandowska-Walter (red.), Psychospołeczne konteksty relacji rodzinnych (207-225). Warszawa: Difin
2. Chęć, M. (2020). Zachowania ryzykowne i problemowe młodzieży. Uwarunkowania psychospołeczne i rola aktywności wolnoczasowej. Warszawa: Difin, s. 610.

✓ *w ramach wystąpień na konferencjach:*

1. Chęć, M., Łodygowska, E., Starkowska, A., Samochowiec, A. „Internet misuse and its relationship with maladaptive behaviors in adolescence”. 3rd International Congress of Clinical and Health Psychology on Children and Adolescents, Universitas Miguel Hernandez, Universidad de Sevilla, Hiszpania, Sevilla, 16-18.11.2017r.,
2. Chęć, M. „Udział w zajęciach pozalekcyjnych a występowanie zachowań problemowych u młodzieży gimnazjalnej - rola motywacji i satysfakcji z zajęć”. Всеукраїнська Науково-Практична Конференція „Трансформаційні Зміни Особистості Студентської Молоді Засобами Професійної Освіти”. Миколаївський Uniwersytet Narodowy, Katedra Psychologii, Ukraina, Mikołajów, 17.04.2018r.
3. Chęć, M., Łodygowska, E., Starkowska, A., Samochowiec, A. „The effects of after-school activity on the level of social maladjustment in the school classroom”. 4th International Congress of Clinical and Health Psychology on Children

- and Adolescent, Universidad Miguel Hernandez, Hiszpania, Palma de Mallorca, 15-17.11.2018r.
4. Chęć, M., Samochowiec, A., Łodygowska, E. „The effects of after-school activity on problem behaviors in adolescents”. 4th International Congress of Clinical and Health Psychology on Children and Adolescent, Universidad Miguel Hernandez, Hiszpania, Palma de Mallorca, 15-17.11.2018r.;
  5. Chęć, M., Samochowiec, A., Konieczny, K., Rachubińska, K. „Family related factors and binge drinking in adolescents”. 6th International Congress of Clinical and Health Psychology in Children and Adolescents. Online, 18-21.11.2020r.
  6. Chęć, M., Samochowiec, A., Rachubińska, K., Konieczny, K. „Peer relationships and teen binge drinking”. 6th International Congress of Clinical and Health Psychology in Children and Adolescents. Online, 18-21.11.2020r.
  7. Chęć, M., Samochowiec, A., Konieczny, K., Rachubińska, K. „Peer relationships and age of alcohol, nicotine and drug initiation in adolescents”. 6th International Congress of Clinical and Health Psychology in Children and Adolescents. Online, 18-21.11.2020r.
  8. Chęć, M., Maciejewska, M., Janik, I., Maroszczuk, P., Samochowiec, A. „Aktywność młodzieży gimnazjalnej a ryzyko wystąpienia zachowań problemowych w odniesieniu do czynników rodzinnych i rówieśniczych”. XXVI Ogólnopolska Konferencja Psychologii Rozwojowej, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin, 01-03.06.2017r.
  9. Starkowska, A., Chęć, M., Janik, I., Maciejewska, M., Samochowiec, A. „Przeciwdziałanie problemom w zachowaniu u młodzieży poprzez aktywność fizyczną – rola motywacji do uczestnictwa w dodatkowych zajęciach sportowych”. VII Ogólnopolska Konferencja Młodych Naukowców, Szczecin, 08.06.2017r.
  10. Samochowiec, A., Janik, I., Maciejewska, M., Michałek, M., Chęć, M. „Aktywność pozalekcyjna młodzieży gimnazjalnej jako czynnik chroniący przed ryzykiem uzależnienia oraz występowaniem zachowań problemowych”. 36. Kongres Polskiego Towarzystwa Psychologicznego, Gdańsk 21-24.09.2017r.
  11. Chęć, M., Starkowska, A., Łodygowska, E., Samochowiec, A. „Czas wolny spędzany w galeriach handlowych przez adolescentów a nasilenie zachowań problemowych i niedostosowania społecznego w klasie”. VII Międzyuczelniana Konferencja Dzień Mózgu, Uniwersytet Szczeciński; Szczecin, 07.04.2018r.
  12. Chęć, M., Łodygowska, E., Starkowska, A., Samochowiec, A. „Motywacja i zadowolenie z udziału w dodatkowych zajęciach ruchowych a zachowania problemowe młodzieży”. VI Ogólnopolska Konferencja Naukowa "Psychologia w służbie rodziny". Uniwersytet Gdański, Gdańsk 18-19.05.2018r.
  13. Chęć, M., Starkowska, A., Łodygowska, E. „Wzorce reagowania rodziców na sytuacje trudne a postrzeganie struktury systemu rodzinnego przez ich nastoletnie dzieci”. VI Ogólnopolska Konferencja Naukowa "Psychologia w służbie rodziny". Uniwersytet Gdański, Gdańsk 18-19.05.2018r.

Kolejne projekty, prowadzone w ramach pracy zespołu w Instytucie Psychologii US, dotyczyły młodych dorosłych. Obejmowały swoim zakresem problematykę roli oddziaływań wychowawczych rodziców w tworzeniu się inteligencji emocjonalnej oraz stylu przywiązania

młodych dorosłych, powiązań między stylem przywiązania a ich funkcjonowaniem w związku intymnym, a także motywacji do nauki i lęku u tych ze stwierdzoną dysleksją. Dotychczasowe doniesienia potwierdzały związki między niektórymi oddziaływaniami wychowawczymi a inteligencją emocjonalną i stylem przywiązania, ale koncentrowały się przede wszystkim na dzieciach i adolescentach. Pokazywały również, iż dysleksja może być czynnikiem ryzyka trudności emocjonalnych i szkolnych w okresie rozwojowym. Wyniki naszych badań ujawniły związki między pozytywnymi postawami rodzicielskimi matek a wyższą inteligencją emocjonalną młodych kobiet oraz niewielkie powiązania z inteligencją emocjonalną u mężczyzn. Okazało się także, że relacje między postawami rodzicielskimi a inteligencją emocjonalną dorosłych dzieci może być determinowana typem rodziny generacyjnej. Wyniki naszych kolejnych badań potwierdziły również wyniki światowych doniesień, w których ujawniano związek postaw rodzicielskich i funkcjonowania w związku partnerskim ze stylem przywiązania młodych dorosłych. Nasze badania wskazały także na konieczność podejmowania szybkich interwencji terapeutycznych i motywacyjnych w stosunku do młodych osób z rozpoznaniem dysleksji.

Wyniki przedstawione zostały:

✓ *w artykule naukowym:*

Łodygowska, E., Chęć, M. (2020). The relationship between emotional intelligence and retrospective ratings of parenting attitudes. *Psychologia wychowawcza*, 59(17), 51-64.

✓ *w ramach wystąpień na konferencji:*

1. Łodygowska, E., Chęć, M., Samochowiec, A. „The effects of parental attitudes on attachment styles in young adults”. XI Congreso Internacional y XVI Nacional de Psicología Clínica; Universidad de Granada, Hiszpania, Granada, 25-28.10.2018r.
2. Łodygowska, E., Chęć, M. „Achievement motivation in young adults with dyslexia”. XI Congreso Internacional y XVI Nacional de Psicología Clínica; Universidad de Granada, Hiszpania, Granada, 25-28.10.2018r.
3. Łodygowska, E., Chęć, M., Bober, A. „Funkcjonowanie w związku młodych dorosłych w kontekście ich inteligencji emocjonalnej i stylu przywiązania”. VII Międzyuczelniana Konferencja Dzień Mózgu, Uniwersytet Szczeciński; Szczecin, 07.04.2018r.
4. Łodygowska, E., Chęć, M. „Styl przywiązania młodych dorosłych w kontekście postaw rodzicielskich ich rodziców”. VI Ogólnopolska Konferencja Naukowa "Psychologia w służbie rodziny". Uniwersytet Gdański, Gdańsk 18-19.05.2018r.
5. Łodygowska, E., Chęć, M. „Motywacja osiągnięć u młodych dorosłych z dysleksją rozwojową”. III Krajowa Konferencja Psychologii Klinicznej. Modele uprawiania psychologii klinicznej w teorii i praktyce, UAM, Poznań, 22-24.11.2018
6. Łodygowska, E., Chęć, M. „Poziom lęku a styl radzenia sobie ze stresem u młodych dorosłych z dysleksją rozwojową”. III Krajowa Konferencja Psychologii Klinicznej. Modele uprawiania psychologii klinicznej w teorii i praktyce, UAM, Poznań, 22-24.11.2018r.
7. Wasilewska, P., Rachubińska, K., Chęć, M., Łodygowska, E. „Poziom natężenia stylów radzenia sobie ze stresem a poziom lęku u młodych dorosłych”. III Krajowa Konferencja Psychologii Klinicznej. Modele uprawiania psychologii klinicznej w teorii i praktyce, UAM, Poznań, 22-24.11.2018r.

8. Gulbinowicz, W., Muchowska, K., Chęć, M., Łodygowska, E. „Poziom lęku a profile natężenia stylów radzenia sobie ze stresem u młodych dorosłych”. V Interdyscyplinarna Psychologiczna Konferencja Młodych Naukowców "Burza Mózgów", Uniwersytet Szczeciński, Szczecin, 12.04.2019r.

A.2. Genetyczne uwarunkowania uzależnienia od alkoholu z uwzględnieniem typologii alkoholizmu oraz kliniczne implikacje nowych kryteriów jego rozpoznania

Alkoholizm definiuje się jako chorobę psychobiospołeczną, o charakterze przewlekłym i niejednorodnej etiologii. Poszukiwanie czynników jej rozwoju i wskaźników przebiegu, zarówno społecznych, psychologicznych, biologicznych, a w tym wymiarze zwłaszcza genetycznych, jest tematem wielu dociekań na świecie. Z przeprowadzonych dotąd badań można wnioskować, że rodzinne przekazywanie ryzyka uzależnienia od alkoholu ma przynajmniej częściowo charakter genetyczny i nie jest po prostu skutkiem wpływu środowiska. Jednak badania realizowane w ramach mojej współpracy z Katedrą i Kliniką Psychiatrii PUM, mające za cel opisanie powiązań genetycznych w powstawaniu wyróżnionych typów alkoholizmu według typologii O.M. Lescha, nie wykazały związków między polimorfizmem genu MAOA oraz polimorfizmem ANKK1 Taq1A w powstawaniu i patogenezie choroby alkoholowej. Można wnioskować, że typologia O.M. Lescha nawiązuje do klinicznej reprezentacji choroby, a jej opis fenotypowy jest zbyt złożony, by przeprowadzić proste analizy genetyczne. Uzyskiwane wyniki potwierdziły założenia, że w kształtowaniu ryzyka uzależnienia od alkoholu bierze udział wiele genów. Uzależnienie od alkoholu jest uważane za chorobę o tzw. złożonym podłożu genetycznym, w odróżnieniu od chorób, za które odpowiadają jedna lub dwie kopie pojedynczego genu i w których środowisko odgrywa znacznie mniejszą rolę. Badając geny w chorobach o tzw. złożonym podłożu genetycznym, trzeba pamiętać, że każdy gen może wywierać subtelny wpływ, a różne ich układy mogą być przyczyną ryzyka rozwoju uzależnienia u ludzi.

Wyniki przedstawione zostały w publikacjach:

1. Samochowiec, A., Chęć, M., Kopaczewska, E., Samochowiec, J., Lesch, O., Grochans, E., Jasiewicz, A., Bienkowski, P., Kołodziej, Ł., Grzywacz, A. (2015). Monoamine oxidase a promoter variable number of tandem repeats (MAOA-uVNTR) in alcoholics according to Lesch Typology. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 12(3), 3317-3326.
2. Samochowiec, A., Chęć, M., Kopaczewska, E., Samochowiec, J., Lesch, O., Jasiewicz, A., Grochans, E., Jabłoński, M., Bienkowski, P., Kołodziej, Ł., Grzywacz, A. (2016). Case control study of ANKK1 Taq 1A polymorphism in patients with alcohol dependence classified according to Lesch's typology, *Advances in Hygiene and Experimental Medicine*, 70, 420-424.

Uzależnienie od alkoholu stanowi poważny problem nie tylko w wymiarze jednostkowym, ale też ogólnospołecznym i gospodarczym. Z roku na rok wzrasta liczba osób nadużywających alkoholu. Celem opracowanego przez zespół z Uniwersytetu Szczecińskiego i Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego artykułu było przedstawienie nowych propozycji diagnostycznych oraz terapeutycznych dla osób z zaburzeniami spożywania alkoholu. W klasyfikacji zaburzeń psychicznych Amerykańskiego Towarzystwa Psychiatrycznego DSM-5 dokonano istotnej zmiany – „nadużywanie alkoholu” i „uzależnienie od alkoholu” włączono

do wspólnej kategorii. Nie zmieniono definiowania uzależnienia od alkoholu jako zbioru behawioralnych i somatycznych objawów występujących u osób spożywających duże ilości alkoholu, obejmujących alkoholowy zespół odstawienia, tolerancję i głód alkoholu. Wraz ze znacznym postępowaniem diagnostycznym badacze zauważyli konieczność zmian w podejściu do procesu terapeutycznego. W związku z badaniami nad efektywnością leczenia obecnie redefiniuje się rozumienie mechanizmów uzależnienia, podstawowych założeń i stawianych celów oraz poszukuje się nowych strategii leczenia, w tym modułowej psychoterapii opartej na zasobach jednostki, strategii redukcji szkód oraz nowych propozycjach leczenia farmakologicznego. Według większości międzynarodowych zaleceń należy dostosować terapię do indywidualnego pacjenta, uwzględniając jego stan psychiczny, somatyczny, osobowość oraz środowisko w którym żyje.

Dokonaną analizę problemu przedstawiono w artykule naukowym:

1. Samochowiec, A., Chęć, M., Kołodziej, Ł., Samochowiec, J. (2015). Zaburzenia używania alkoholu: czy nowe kryteria diagnostyczne implikują zmianę strategii terapeutycznych? Alcohol use disorders: do new diagnostic criteria imply change of therapeutic strategies? *Alcoholism and Drug Addiction*, 28(1), 55-63.

A.3. Psychospołeczne i poznawcze aspekty funkcjonowania osób chorych na schizofrenię

Choroba psychiczna jaką jest schizofrenia przez wiele lat stanowiła przyczynę wykluczenia społecznego i inwalidyzacji osób nią dotkniętych. Poszukiwania jej etiopatogenezy trwają do dzisiaj, jednak z całą pewnością można stwierdzić to, że jej wczesna diagnoza zwiększa wielokrotnie efektywność leczenia i powrót do satysfakcjonującego funkcjonowania.

Deficyty funkcji poznawczych, stwierdzane przed zachorowaniem na schizofrenię, nasilają się w okresie pierwszego jej epizodu. Ich obecność jeszcze przed wystąpieniem pełnoobjawowej psychozy potwierdza słuszność hipotezy neurorozwojowej schizofrenii, zgodnie z którą w etiopatogenezie tego schorzenia współuczestniczą czynniki genetyczne oraz środowiskowe. Ich interakcje na wczesnych etapach rozwoju ośrodkowego układu nerwowego mogą mieć niekorzystny wpływ na wzrost neuronów oraz cytoarchitekturę kory mózgu.

Deficyty poznawcze stały się jednym z markerów endofenotypowych schizofrenii. Ich nasilenie jest istotnym czynnikiem wpływającym na rokowanie przebiegu choroby u osób z rozpoznaniem schizofrenii. Zaburzenia neuropsychologiczne stwierdzono także w grupach wysokiego ryzyka zachorowania na schizofrenię.

Celem pracy naszego zespołu był przegląd narzędzi diagnostycznych stosowanych do pomiaru płynności werbalnej i niewerbalnej pacjentów chorych na schizofrenię, metod interpretacji testów oraz ich przydatności w diagnostyce klinicznej i badaniach naukowych. Przeprowadzone analizy potwierdziły korelację między aktywnością różnych obszarów mózgu, w szczególności jego części przedczołowych, a wynikami pacjentów ze schizofrenią w testach fluencji słownej. Uwzględniając wyniki wcześniejszych badań, można było wskazać na istotną rolę płynności semantycznej jako predyktora psychozy pierwszego epizodu. Podkreślono też, że testy fluencji werbalnej i niewerbalnej angażują złożone procesy poznawcze i funkcje wykonawcze u pacjentów, a testy neuropsychologiczne stanowią dobre narzędzia do oceny pamięci werbalnej, funkcji wykonawczych, zdolności wzrokowo-przestrzennych oraz szybkości psychomotorycznej u pacjentów z zaburzeniami psychicznymi i neurologicznymi,

z zaznaczeniem, że ich interpretacja jest dość skomplikowana i wymaga od diagnosty znacznej wiedzy fachowej.

Przegląd literatury i badań zaprezentowano w publikacji:

1. Tyburski, E. M., Sokołowski, A., Chęć, M., Pełka-Wysiecka, J., Samochowiec, A. (2015). Neuropsychological characteristics of verbal and non-verbal fluency in schizophrenia patients. *Archives of Psychiatric Nursing*, 29(1), 33-38.

Pacjenci z zaburzeniami ze spektrum schizofrenii mają krótszą oczekiwaną długość życia, co jest w dużej mierze konsekwencją częstego współwystępowania chorób sercowo-naczyniowych. W dotychczasowych badaniach odkryto kilka wewnętrznych i środowiskowych czynników leżących u podstaw tego zjawiska, jednak nie omówiono szczegółowo jego związku ze stresem psychospołecznym. Badania realizowane w Uniwersytecie Wrocławskim i Pomorskim Uniwersytecie Medycznym sprawdzały związek między historią negatywnych doświadczeń dziecięcych, takich jak utrata rodzica, zaniedbanie czy przemoc fizyczna lub seksualna przed 17 r. ż, stresorami życiowymi i odczuwanym stresem z parametrami metabolicznymi u pacjentów z zaburzeniami ze spektrum schizofrenii. Uzyskane wyniki ujawniły, że negatywne doświadczenia dziecięce mogą być związane z insulinoopornością u pacjentów z zaburzeniami ze spektrum schizofrenii. Dlatego też wskazane byłoby wprowadzanie strategii profilaktycznych i terapeutycznych ukierunkowanych na stres we wczesnym okresie życia człowieka, dzięki czemu można by ograniczyć współistnienie chorób kardiometabolicznych u pacjentów z zaburzeniami ze spektrum schizofrenii.

Wyniki przedstawione zostały w publikacji:

1. Misiak, B., Piotrowski, P., Beszlej, J. A., Kalinowska, S., Chęć, M., Samochowiec, J. (2020). Metabolic Dysregulation and Psychosocial Stress in Patients with Schizophrenia Spectrum Disorders: A Case-Control Study. *J. Clin. Med.*, 9(12), 3822.

A.4. Obraz psychospołeczny osób chorych na SM i ich rodzin

Badania psychologiczne i społeczne dotyczące osób w wieku senioralnym prowadzone są od co najmniej dwóch dekad. Według raportu Światowej Organizacji Zdrowia (WHO) na świecie żyje 580 milionów ludzi powyżej 60 r.ż., w tym 355 milionów w krajach wysoko rozwiniętych. Przewiduje się, że w 2020 r. ogólna liczba ludzi starych osiągnie 1 miliard, w krajach najbogatszych przekroczy 700 milionów (ok. 30% całej populacji). W Polsce według GUS – po 2025 r. liczba ludzi starych będzie przewyższać liczbę ludzi młodych (do 18 r. ż.). Jednocześnie rozwój technologii medycznych i odkrycia naukowe stwarzają możliwości wsparcia osób ze stwardnieniem rozsianym. Powiązanie neuropsychologii z neurologią kliniczną, przekłada teoretyczne i empiryczne rozważania naukowe na konkretną codzienną aktywność osób chorych. Warto jest podkreślić znaczenie jakości przebiegu procesów psychicznych, ze szczególnym uwzględnieniem funkcji wykonawczych i pamięci operacyjnej w procesie zdrowienia. Istotne jest też opisanie czynników klinicznych i społecznych, które mają wpływ na ujawnianie się deficytów poznawczych i trudności emocjonalnych u osób chorych na SM. Przeprowadzone badania miały zapewnić wiedzę, która może przysłużyć się poprawie funkcjonowania poznawczego chorych, a tym samym poprawić ich jakości życia. Również dokonane analizy funkcjonowania psychospołecznego członków rodzin,

a szczególnie dzieci, przyczyniają się do lepszego rozumienia specyficznej sytuacji życiowej, w jakiej znajdują się bliscy chorej osoby, co może wspomagać proces planowania czy wprowadzania oddziaływań profilaktycznych i pomocowych w zakresie ich zdrowia psychicznego.

Wyniki badań zostały zaprezentowane:

✓ *w pracach naukowych:*

1. Samochowiec, A., Potemkowski, A., Chęć, M., Tyburski, E., Sołtys, A., Ratajczak, A. (2013). Dziecko w rodzinie ze stwardnieniem rozsianym. *Neurologia praktyczna*, 13(6), 48 – 52.
2. Tyburski, E., Potemkowski, A., Chęć, M., Sołtys, A., Sokołowski, A. (2013). Funkcjonowanie poznawcze i wiedza na temat własnego funkcjonowania u osób ze stwardnieniem rozsianym. *Current Problems of Psychiatry*, 14(2)
3. Potemkowski, A., Chęć, M., Ligocka, M. (2013). Stwardnienie rozsiane - rozmowy najtrudniejsze: interwencja kryzysowa. *Neurologia praktyczna*, 4(73), 94-99.
4. Tyburski, E., Potemkowski, A., Chęć, M., Sołtys, A., Mak, M., Samochowiec, A. (2014). Specyfika procesów uwagi i hamowania poznawczego u osób ze stwardnieniem rozsianym o przebiegu rzutowo-remisyjnym z uwzględnieniem poziomu nastroju. *Psychiatr. Pol.*, 48(2), 307-318
5. Sowińska-Gługiewicz, I., Potemkowski, A., Sołtys, A., Samochowiec, A., Chęć, M., Tyburski, E., Ratajczak, A., Wąsik, M. (2014). Gdy tematem jest śmierć. *Neurologia praktyczna*, 5(80), 67-74.
6. Potemkowski, A., Samochowiec, A., Chęć, M., Tyburski, E., Sołtys, A., Ratajczak, A. (2017). Psychospołeczne problemy dziecka w rodzinie ze stwardnieniem rozsianym. *Przegląd pediatryczny*, 1, 111-134.

✓ *w ramach wystąpień na konferencjach:*

1. Tyburski, E., Sokołowski, A., Potemkowski, A., Chęć, M. (2015). „Charakterystyka pamięci operacyjnej u pacjentów z różnym przebiegiem stwardnienia rozsianego z uwzględnieniem poziomu nastroju”. 5 Ogólnopolska Konferencja Studencko-Doktorancka „Psychodebiuty”, Kraków, 9-10.01.2015r.
2. Tyburski, E., Potemkowski, A., Chęć, M., Sołtys, A., Sokołowski, A., Kowalewski, M., Samochowiec, A. „Characteristics of verbal fluency in patients with relapsing-remitting multiple sclerosis”. 31st Congress of the European Committee for Treatment and Research in Multiple Sclerosis. Hiszpania, Barcelona, 7-10.10.2015r.
3. Tyburski, E., Potemkowski, A., Chęć, M., Sołtys, A., Samochowiec, A. „Working memory and its relationship with the mood level in patients with multiple sclerosis”. 2nd Congress of the European Academy of Neurology. Kopenhaga, Dania, 28-31.5.2016r.
4. Tyburski, E., Potemkowski, A., Chęć, M., Sołtys, A., Samochowiec, A. „Executive dysfunctions differ between secondary progressive and primary progressive MS”. 2nd Congress of the European Academy of Neurology. Kopenhaga, Dania, 28-31.05.2016r.
5. Tyburski, E., Potemkowski, A., Chęć, M., Sołtys, A., Samochowiec, A. „Specificity of verbal fluency in primary and secondary progressive multiple sclerosis”. 32nd

- European Committee for Treatment and Research in Multiple Sclerosis. Londyn, Wielka Brytania, 14-17.09.2016r.
6. Tyburski, E., Potemkowski, A., Sołtys, A., Chęć, M., Kowalewski, M., Samochowiec, A. „Characteristics of verbal strategies used in semantic and phonemic fluency in patients with multiple sclerosis”. 7th Congress of European Committee on Treatment and Research in Multiple Sclerosis. Francja, Paryż, 25-28.10.2017r.
  7. Tyburski, E., Sołtys, A., Chęć, M., Potemkowski, A., Sokołowski, A. „Funkcjonowanie wykonawcze w kontekście rozsianego uszkodzenia mózgu”. 4 Konferencja Naukowa Wrocławskie Konfrontacje Psychologiczne, Uniwersytet Wrocławski, Wrocław, 09-10.04.2013r.
  8. Tyburski, E., Sołtys, A., Chęć, M., Potemkowski, A., Sokołowski, A. „Funkcjonowanie poznawcze i wiedza na temat własnego funkcjonowania u osób ze stwardnieniem rozsianym”. 44 Zjazd Psychiatrów Polskich „Między neurobiologią a środowiskiem”, PTP, Lublin, 27–29.06.2013r.
  9. Tyburski, E., Sołtys, A., Chęć, M., Potemkowski, A. „Funkcje wykonawcze u osób ze stwardnieniem rozsianym”. 16 Kongres Polskiego Towarzystwa Neuropsychologicznego „Neuropsychologia dla poprawy jakości życia”, Lublin, 20-21.09.2013r.
  10. Tyburski, E., Potemkowski, A., Chęć, M., Samochowiec, A., Sołtys, A., Mak, M., Sokołowski, A. Charakterystyka uwagi i hamowania poznawczego u osób ze stwardnieniem rozsianym o przebiegu rzutowo-remisyjnym z uwzględnieniem poziomu nastroju. XXII Zjazd Polskiego Towarzystwa Neurologicznego, PTN, Szczecin, 3–6.09.2014r.
  11. Chęć, M. Potrzeby interwencji kryzysowej w neurologii. XXII Zjazd Polskiego Towarzystwa Neurologicznego, PTN, Szczecin, 3–6.09.2014r.
  12. Tyburski, E., Potemkowski, A., Samochowiec, A., Chęć, M., Sołtys, A., Sokołowski, A. „Specyfika objawów dysfunkcji wykonawczych u osób ze stwardnieniem rozsianym w zależności od rodzaju przebiegu choroby”. XXXV Zjazd Naukowy Polskiego Towarzystwa Psychologicznego, Bydgoszcz, 18-21.09.2014r.
  13. Tyburski, E., Potemkowski, A., Kowalewski, M., Chęć, M., Sołtys, A., Samochowiec, A. „Charakterystyka funkcji wykonawczych we wczesnym stwardnieniu rozsianym o przebiegu rzutowo-remisyjnym”. XXIII Zjazd Polskiego Towarzystwa Neurologicznego, PTN, Gdańsk, 11-14.10.2017r.
  14. Tyburski, E., Potemkowski, A., Kowalewski, M., Chęć, M., Sołtys, A., Samochowiec, A. „Specyfika pamięci operacyjnej i jej związek z poziomem nastroju u osób ze stwardnieniem rozsianym”. XXIII Zjazd Polskiego Towarzystwa Neurologicznego, PTN, Gdańsk, 11-14.10.2017r.
  15. Tyburski, E., Potemkowski, A., Kowalewski, M., Chęć, M., Sołtys, A., Samochowiec, A. „Specyfika fluencji słownej u pacjentów z różnym przebiegiem stwardnienia rozsianego”. XXIII Zjazd Polskiego Towarzystwa Neurologicznego, PTN, Gdańsk, 11-14.10.2017r.

A.5. Uwarunkowania problemów osób dorosłych w relacjach społecznych

Coraz częstsze bazowanie interakcji społecznych na *social mediach*, a nie realnym, bezpośrednim kontakcie z drugim człowiekiem, nie sprzyja prawidłowemu rozwojowi

efektywnych umiejętności społecznych. Trudności w nawiązywaniu lub utrzymywaniu relacji z innymi ludźmi powodują lub nasilają lęk społeczny, który powiązany jest zarówno z nieśmiałością, jak i fobią społeczną. Celem prac było zaprezentowanie wyników badań nad tworzeniem bliższych relacji z partnerami innych związków o charakterze intymnym oraz ukazanie problemu nieśmiałości, jego etiologii i mechanizmów, w kontekście zaburzeń o charakterze lękowym. Wyniki badań własnych ujawniły różnice płciowe uwarunkowane ewolucyjnie w strategiach tworzenia związków partnerskich, m.in. większe zainteresowanie mężczyzn atrakcyjnością fizyczną kobiet niż odwrotnie. Przegląd literatury wykazał natomiast, że podłożem nieśmiałości w relacjach z innymi ludźmi są zarówno czynniki biologiczne, w tym temperamentalne, jak i te środowiskowe. Aktualnie, nieśmiałość można traktować jako względnie trwałą cechę osobowości, przez co należy ją odróżnić od krótkotrwałego lęku społecznego, czy zaburzenia - fobii społecznej.

Dokonaną analizę problemu przedstawiono w artykułach:

1. Chęć, M., Miedzik, M. (2008). Klusownictwo w związkach interpersonalnych: infiltracja istniejących związków. *Edukacja Humanistyczna*, 2(19), 111-121.
2. Chęć M. (2019). Contemporary views on shyness : a literature review. *Archives of Psychiatry and Psychotherapy*, 21(3), 77–84.

B. Zjawiska psychospołeczne powiązane z rozwojem technologicznym XXI wieku

B.1. Rola emocji w podejmowaniu decyzji

Rozważając rolę emocji w procesie podejmowania decyzji, również ekonomicznych, zaskakujące wydaje się ujęcie modeli klasycznych i neoklasycznych wywodzących się z nauk ekonomicznych, według których decyzje są podejmowane racjonalnie w oparciu o posiadane informacje oraz analizę poniesionych kosztów i uzyskanych korzyści. Uwzględnianie znaczenia emocji w procesie decyzyjnym wiąże się z rewolucją, jaka dokonuje się w ciągu ostatnich kilku dekad, w związku ze zmianą paradygmatu w myśleniu o teorii decyzji. W świetle aktualnej wiedzy, opartej na neuroekonomii i neuropsychologii, proces podejmowania decyzji jest dużo bardziej skomplikowany, a rola przeżywanych emocji istotna, acz niejednoznaczna. Celem prezentowanych prac przeglądowych była analiza wyników i dokonywanie porównań badań z dziedziny psychologii ekonomicznej i neuropsychologii, co umożliwiło głębsze zrozumienie ekonomicznej teorii procesu decyzyjnego. W rozważaniach tych uwzględniony został również postęp technologiczny i wynikający z niego szybki rozwój rynku smartfonów i mobilnego Internetu, który warunkuje decyzje ekonomiczne konsumentów. Obecnie, w wielu gospodarstwach domowych standardem stało się używanie szeregu urządzeń i aplikacji w celu stałego dostępu do wszelakich dóbr, zapewnienia sobie licznych atrakcji oraz uproszczenia codziennych działań.

Przegląd literatury i badań zaprezentowano w rozdziałach książek:

1. Samochowiec, A., Chęć, M. (2017). Rola emocji w podejmowaniu decyzji ekonomicznych. W: A., Wawrzyniak, B. Wąsikowska, M. Witek (red.), *Interdyscyplinarność w naukach ekonomicznych. Interdyscyplinarność w naukach ekonomicznych. Zastosowanie metod i technik neuronauki poznawczej oraz modeli kognitywistyki (27-41)*. Warszawa: CeDeWu.

2. Sołtys, A., Sowińska-Gługiewicz, I., Chęć, M., Tyburski, E. (2017). Emotions in Decision Making. W: K., Nermend, M. Łatuszyńska (red.), *Neuroeconomic and Behavioral Aspects of Decision Making* (35-47). NY: Springer

B.2. Pomoc psychologiczna on-line

W istocie szeroko rozumianej pomocy psychologicznej zawiera się „rzeczywiste spotkanie” specjalisty i jego klienta, podczas którego dochodzi do nawiązania relacji terapeutycznej. Już w czasach przed pandemią coraz popularniejsze stawało się udzielanie pomocy on-line a Internet stał się przestrzenią wykorzystywaną przez psychologów i psychoterapeutów. W obecnej sytuacji rozprzestrzeniania się wirusa SARS-CoV-2 pomoc psychologiczna na dobre zagościła w sieci. Internetowa pomoc psychologiczna niesie za sobą wiele korzyści, ale i zagrożeń. Można przypuszczać, że w zależności od tego, jak wartościowana jest ona przez osoby świadczące tego rodzaju usługi, taka jest decyzja o podejmowaniu się (bądź nie) działań pomocowych w sieci. Celem pracy zespołu badawczego było określenie postaw specjalistów i przyszłych specjalistów wobec tego rodzaju pomocy w zależności od istotnych zmiennych związanych z formą udzielanej pomocy, techniczną stroną komunikacji, ale też nurtem terapeutycznym specjalistów czy ich doświadczeniem w tym zakresie. Skonstruowano własne narzędzie do oceny tych postaw. Wyniki badania wskazały, że zarówno przyszli, jak i obecni specjaliści, bez względu na orientację teoretyczną, mieli taki sam, ambiwalentny stosunek do udzielania pomocy psychologicznej on-line. Badana postawa zależała od doświadczenia w udzielaniu takiej pomocy, formy pomocy i komunikacji internetowej oraz problemu pacjenta. Pozytywniej nastawieni byli ci specjaliści, którzy mieli doświadczenie w udzielaniu takiej pomocy.

Obecnie projekt jest kontynuowany – nasz zespół opracował wersję skali postaw wobec pomocy psychologicznej online dla osób zdrowych i pacjentów (artykuł zgłoszony do publikacji), przeprowadził badania w obu grupach i prowadzi takie, których celem jest określenie zmian w postawach specjalistów w zakresie psychologii/psychiatrii/psychoterapii, a także osób nie będących specjalistami (zdrowych i chorych psychicznie) wobec pomocy psychologicznej online w związku z sytuacją pandemiczną.

Przegląd i wyniki badań własnych przedstawiono:

✓ *w artykule naukowym:*

1. Chęć, M., Ligocka, M., Maciejewska, M., Samochowiec, J., Łodygowska, E., Samochowiec, A. (2016). On-line psychological support in the evaluation of specialists and future specialists in Poland. *Computers in Human Behavior*, 64, 703-709.

✓ *w ramach wystąpień na konferencjach:*

1. Chęć, M. „Postawy polskich specjalistów wobec pomocy psychologicznej on-line”. Letnia Psychologiczna Szkoła Naukowo – Praktyczna, Odeski Uniwersytet Narodowy, Ukraina, Odessa, 30.06.– 06.07.2017r.
2. Chęć, M., Samochowiec, A., Karasiewicz, K., Konieczny, K., Ligocka, M. „Attitudes towards online psychological counseling in healthy and psychiatric patient populations”. XVI European Congress of Psychology, European Federation of Psychologists' Associations, Rosja, Moskwa, 2-5.07.2019r.
3. Chęć, M., Ligocka, M., Konieczny, K., Samochowiec, A. „Attitudes towards online psychological counseling in persons with disorders and mental illness”. XVI European

Congress of Psychology, European Federation of Psychologists' Associations, Rosja, Moskwa, 2-5.07.2019r.

4. Chęć, M., Ligocka, M., Samochowiec, A. „Pomoc psychologiczna on-line „okiem specjalisty” - wyniki badań własnych”. XI Zachodniopomorskie Dni Psychiatryczne, PTP, Dźwirzyno, 22-23.05.2015r.
5. Chęć, M., Łodygowska, E., Samochowiec, A., Tyburski, E. „Pomoc psychologiczna on-line w ocenie specjalistów i przyszłych specjalistów w zakresie pomocy psychologicznej”. II Krajowa Konferencja Psychologii Klinicznej. Oblicza integracji w obszarach teorii i praktyki psychologii klinicznej, UAM, Poznań, 24-26.11.2016r.
6. Samochowiec, A., Chęć, M. „Pomoc psychologiczna online w ocenie osób zdrowych i pacjentów psychiatrycznych”. IV Konferencja Trzech Sekcji. Władza w psychoterapii. Uniwersytet Warszawski; Warszawa 19-21.10.2018r.
7. Chęć, M. „Psychoterapia online: zbawienie czy utrapienie specjalisty”. IX Międzynarodowy Kongres Psychiatria Medforum 2015. Wisła, 10-12.12.2015r.

W ramach szerokiej współpracy z ośrodkami naukowymi w Polsce brałam udział w projektach naukowych, w których celem było określenie uwarunkowań biopsychospołecznych zachowań osób zdrowych w różnych okresach rozwojowych. Część tych badań została przeprowadzona w ramach działalności Międzyuczelnianego Koła Psychologii Klinicznej PSYCHE, którego jestem opiekunem. Podejmowaliśmy wiele tematów badawczych, m.in. zajmowaliśmy się problemami osób dorosłych w relacjach społecznych, badaliśmy uwarunkowania temperamentalne kompetencji wykonawczych i agresji człowieka oraz sprawdzaliśmy związki postaw rodzicielskich rodziców z ich stosunkiem do pomocy psychologicznej udzielanej własnym dzieciom i relacji tych postaw z poczuciem kontroli u dzieci i funkcjonowaniem rodziny.

Przegląd literatury przedmiotu i wyniki badań przedstawione zostały:

✓ *w artykułach naukowych:*

1. Chęć, M., Miedzik, M. (2008). Kłusownictwo w związkach interpersonalnych: infiltracja istniejących związków. *Edukacja Humanistyczna*, 2(19), 111-121.
2. Chęć M. (2019). Contemporary views on shyness : a literature review. *Archives of Psychiatry and Psychotherapy*, 21(3), 77–84.

✓ *w ramach wystąpień na konferencji:*

1. Chęć, M., Miedzik, M. „Kłusownictwo w związkach interpersonalnych: Infiltracja istniejących związków”. XVI Ogólnopolska Konferencja Psychologii Rozwojowej. UAM, Poznań, 21-24.06.2007r.
2. Samochowiec, A., Chęć, M. „Tangoterapia jako remedium na ...”. VII Międzynarodowa Konferencja: Psychiatria Medforum 2013. Psychiatria wobec kryzysu: od diagnozy do terapii. Wisła, 12-14.12.2013r.
3. Tyburski, E., Sokołowski, A., Karabanowicz, E., Chęć, M., Samochowiec, A. „The efficiency of executive functions and temperament in young adulthood”. *International Society for the Study of Individual Differences (ISSID)*. Uniwersytet Warszawski, Warszawa, 24-28.07.2017r.

4. Tyburski, E., Sokołowski, A., Karabanowicz, E., Chęć, M., Samochowiec, A. „Kompetencje wykonawcze a cechy temperamentu”. 36 Kongres Polskiego Towarzystwa Psychologicznego. Uniwersytet Gdański, Gdańsk, 21-24.09.2017r.
5. Chęć, M., Łodygowska, E. „Pojęcie i klasyfikacja agresji we współczesnej psychologii”. III Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji, Berdiansk, Ukraina, 7-8.07.2018r.
6. Chęć, M., Konieczny, K., Karasiewicz, K., Rachubińska, K. Walerczyk, I. „The level of midwives psychopathy”. XVI European Congress of Psychology, European Federation of Psychologists' Associations. Russian Psychological Society, Rosja, Moskwa, 2-5.07.2019r.
7. Łodygowska, E., Chęć, M. Ligocka. „Postawy rodzicielskie a przekonania na temat pomocy psychologicznej dla dzieci”. V Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Psychologia w służbie rodziny”, Gdańsk, 24-25.05.2016r.
8. Łodygowska, E., Chęć, M., Ligocka, M. „Przekonania rodziców na temat pomocy psychologicznej dla dzieci: XXVI Ogólnopolska Konferencja Psychologii Rozwojowej, Szczecin, 01-03.06.2017r.
9. Chęć, M., Ligocka, M., Tyburski, E., Michałowska, S., Samochowiec, A. „Cechy osobowości polityka a jego wizerunek społeczny”. 36. Kongres Polskiego Towarzystwa Psychologicznego, Gdańsk 21-24.09.2017r.
10. Tyburski, E., Sokołowski, A., Karabanowicz, E., Chęć, M., Samochowiec, A. „Kompetencje wykonawcze a cechy temperamentu”. 36. Kongres Polskiego Towarzystwa Psychologicznego, Gdańsk 21-24.09.2017r.
11. Konieczny, K., Karasiewicz, K., Chęć, M. „Postawa wobec sportu i ocena własnego ciała a nasilenie zachowań ortorektycznych u dziewcząt w wieku 18-19 lat - badanie pilotażowe”. VII Międzyuczelniana Konferencja Dzień Mózgu, Szczecin, 07.04.2018r.
12. Gulbinowicz, W., Muchowska, K., Chęć, M., Łodygowska E. „Funkcjonowanie rodziny a postawy rodzicielskie matek i ojców w ocenie adolescentów”. VII Ogólnopolska Konferencja Psychologii Klinicznej Dziecka. Warszawa, 21-22.09.2018r.
13. Szwinto, A., Niewiarowska, M., Chęć, M., Łodygowska, E. „Poczucie kontroli u adolescentów a postawy rodzicielskie ich matek i ojców”. VII Ogólnopolska Konferencja Psychologii Klinicznej Dziecka, Warszawa, 21-22.09.2018r.
14. Gulbinowicz, W., Muchowska, K., Chęć, M., Łodygowska. E. „Funkcjonowanie rodziny a postawy rodzicielskie matek i ojców w ocenie adolescentów – różnice zależne od płci rodzica”. V Interdyscyplinarna Psychologiczna Konferencja Młodych Naukowców "Burza Mózgów", Szczecin, 12.04.2019r.

V.3. PROJEKTY BADAWCZE FINANSOWANE W DRODZE KONKURSÓW KRAJOWYCH LUB ZAGRANICZNYCH

Moje wczesne doświadczenie w projektach finansowanych w drodze konkursów krajowych lub zagranicznych przypada na lata 2011- 2014. Zostałam wówczas wykonawcą projektu "Epigenetyczne uwarunkowania uzależnienia od alkoholu według typologii alkoholizmu O.M. Lescha" (MNiSW NN 402466540). W wyniku mojego uczestnictwa w projekcie powstały następujące publikacje:

1. Samochowicz, A., Chęć, M., Kopaczewska, E., Samochowicz, J., Lesch, O., Grochans, E., Jasiewicz, A., Bienkowski, P., Kołodziej, Ł., Grzywacz, A. (2015). Monoamine oxidase a promoter variable number of tandem repeats (MAOA-uVNTR) in alcoholics according to Lesch Typology. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 12(3), 3317-3326.
2. Samochowicz, A., Chęć, M., Kopaczewska, E., Samochowicz, J., Lesch, O., Jasiewicz, A., Grochans, E., Jabłoński, M., Bienkowski, P., Kołodziej, Ł., Grzywacz, A. (2016). Case control study of ANKK1 Taq 1A polymorphism in patients with alcohol dependence classified according to Lesch's typology, *Advances in Hygiene and Experimental Medicine*, 70, 420-424.

Ważnym momentem w mojej pracy naukowej było uzyskanie w dniu 3.10.2018r. grantu w ramach konkursu NCN MINIATURA 2 (nr 2018/02/X/HS6/01439). Tematem mojego projektu badawczego były "Postawy wobec pomocy psychologicznej on-line osób z zaburzeniami i chorobami psychicznymi". W ramach uczestnictwa w projekcie przeprowadziłam badania na podstawie których przygotowałam i zaprezentowałam postery na XVI European Congress of Psychology (European Federation of Psychologists' Associations. Russian Psychological Society, Rosja, Moskwa, 2-5.07.2019r.):

1. Chęć, M., Samochowicz, A., Karasiewicz, K., Konieczny, K., Ligocka, M. Attitudes towards online psychological counseling in healthy and psychiatric patient populations.
2. Chęć, M., Ligocka, M., Konieczny, K., Samochowicz, A. Attitudes towards online psychological counseling in persons with disorders and mental illness.

Dopełnieniem mojego dotychczasowego doświadczenia związanego z uczestnictwem w finansowanych zewnętrznie projektach był udział od 2018r. w roli wykonawcy w projekcie badawczym prowadzonym w ramach grantów: „Rola stresu w ujęciu koncepcji obciążenia allostatycznego w etiologii schizofrenii” (grant Iuventus Plus przyznany przez MNiSW; nr grantu: IP2015 052474) oraz „Znaczenie mikroflory oraz przepuszczalności bariery jelita grubego w patofizjologii schizofrenii - w poszukiwaniu uwarunkowań podprogowego stanu zapalnego i dysregulacji metabolicznej” (grant OPUS przyznany przez NCN; nr grantu: 2018/31/B/NZ5/00527). W projekcie udział wzięli badacze z Katedry i Zakładu Genetyki UM we Wrocławiu, Katedry Psychiatrii UM we Wrocławiu, Katedry i Kliniki Psychiatrii PUM w Szczecinie oraz Uniwersytetu Szczecińskiego. W wyniku mojego udziału w projekcie powstała publikacja:

1. Misiak, B., Piotrowski, P., Beszłej, J. A., Kalinowska, S., Chęć, M., Samochowiec, J. (2020). Metabolic Dysregulation and Psychosocial Stress in Patients with Schizophrenia Spectrum Disorders: A Case-Control Study. *J. Clin. Med.*, 9(12), 3822

V.4. WNIOSKI ZŁOŻONE O FINANSOWANIE PROJEKTÓW BADAWCZYCH

Czterokrotnie, aktywnie uczestniczyłam w pracach zespołu badawczego, przygotowującego projekty do NCN o ich finansowanie. Kierownikiem projektów była prof. dr hab. A. Samochowiec. Pomimo wysokich ocen oraz pozytywnych recenzji Ekspertów i Recenzentów, którzy opiniowali złożone wnioski jako nowatorskie i wybitne, Dyrektor NCN nie przychylił się do przyznania środków finansowych na realizację zgłoszonych projektów badawczych.

Wśród wniosków o finansowanie przez NCN projektów badawczych z zakresu badań podstawowych, złożonych do konkursu OPUS znalazły się:

1. OPUS 2014/15/B/HS6/03812 - Ryzyko uzależnienia i zachowań problemowych a aktywność młodzieży w odniesieniu do czynników temperamentalnych i genetycznych;
2. OPUS 2015/17/B/HS6/04194 - "Tak, TO nas kręci, ale dlaczego i dokąd nas TO zaprowadzi?" czyli ryzyko uzależnienia i zachowań problemowych a aktywność młodzieży w odniesieniu do czynników temperamentalnych i genetycznych;
3. OPUS 2017/27/B/NZ7/01132 – Rola aktywności pozalekcyjnej młodzieży w relacji pomiędzy ryzykiem uzależnienia, problematycznym używaniem Internetu i zachowaniami problemowymi a czynnikami społecznymi i biologicznymi;
4. OPUS 2018/29/B/HS6/00093 - Rola aktywności pozalekcyjnej młodzieży w relacji pomiędzy ryzykiem uzależnienia, problematycznym używaniem Internetu i zachowaniami problemowymi a czynnikami społecznymi i biologicznymi.

V.5. PROJEKTY I ZESPOŁY BADAWCZE

Przez całą moją pracę zawodową na szczecińskiej Uczelni podejmowałam i podejmuję współpracę z badaczami zarówno z Instytutu Psychologii Uniwersytetu Szczecińskiego, jak również z naukowcami z innych, polskich i zagranicznych ośrodków badawczych.

Od początku mojej pracy naukowej, którą rozpoczęłam w 2011 roku, zdobywałam środki na badania własne. Od 2011r. do 2013r. byłam kierownikiem projektu naukowego w ramach dotacji celowej MNiSW dla młodych naukowców pt.: „Wpływ muzyki na funkcjonowanie emocjonalne młodzieży”. W ramach projektu, utworzony przeze mnie zespół badaczy z Instytutu Psychologii US przeprowadził badania eksperymentalne w zachodniopomorskich szkołach gimnazjalnych, a ich wyniki zaprezentował zarówno na konferencjach, jak i w publikacjach w punktowanych czasopismach.

W ramach mojej pracy naukowej realizowałam lub realizuję projekty badawcze finansowane ze środków na badania statutowe Uniwersytetu Szczecińskiego:

1. w latach 2012-2014: „Problemy psychologiczne dziecka, którego rodzic jest chory na SM” oraz „Problemy psychologiczne dziecka w rodzinie z chorobą Alzheimera”, WHUS:503-3000-230-374;
2. w roku 2014: „Psychologiczne aspekty wewnątrzrodzinne związane z chorobą przewlekłą powstałą w młodym wieku” oraz „Psychologiczne aspekty wewnątrzrodzinne związane z pojawieniem się w otoczeniu dziecka choroby przewlekłej”, WHUS:503-3000-230-374;
3. w roku 2015-2016: Psychospołeczne potrzeby opiekunów chorych na chorobę Alzheimera w zależności od stadium choroby”, WHUS:503-3000-230-504;
4. w latach 2017-2018: „Funkcjonowanie poznawcze i psychospołeczne w różnych okresach życia osób chorych psychicznie, z chorobą Alzheimera, chorych z SM”, WHUS:503-3000-230-656.

W ramach badań własnych byłam głównym wykonawcą projektu pt. „Postawy specjalistów wobec pomocy psychologicznej online”, który był realizowany od 2015r. do 2017r. Zespół badaczy z Instytutu Psychologii US i Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego skonstruował narzędzie do badania postaw – SPWPPO i przeprowadził badania wśród psychologów, psychoterapeutów i psychiatrów. Od 2018r. jestem kierownikiem projektu, który stanowi kontynuację tego poprzedniego i nosi nazwę „Postawy wobec pomocy psychologicznej online osób zdrowych oraz z zaburzeniami i chorobami psychicznymi”. Jak wykazałam we wcześniejszym fragmencie autoreferatu, część tego projektu została sfinansowana z grantu NCN Miniatura. W ramach pracy zespołu skonstruowano kolejne narzędzie do oceny postaw wobec pomocy psychologicznej online (dla osób nie będących specjalistami z dziedziny psychologii i psychoterapii; SPWPPO-2), złożono publikację do wysoko punktowanego czasopisma i zaprezentowano część wyników z badań na kilku konferencjach. Aktualnie trwają prace nad oceną zmian postaw w obu grupach badanych pod wpływem sytuacji pandemicznej.

Od 2016r. jestem głównym wykonawcą dużego projektu pt.: „Ryzyko uzależnienia i zachowań problemowych a aktywność młodzieży w odniesieniu do czynników temperamentalnych i społecznych”. W zespole uczestniczą osoby z IPs Uniwersytetu Szczecińskiego i Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego. W wyniku prac zespołu powstały wystąpienia, które zostały zaprezentowane na krajowych i międzynarodowych konferencjach, opracowywane są dwa artykuły anglojęzyczne, a przede wszystkim powstała moja monografia, którą podaję jako główne osiągnięcie naukowe.

Od 2019r. pełnię rolę kierownika projektu „Cechy ciemnej triady osobowości, temperamentu i zachowań agresywnych w sieciach społecznych adolescentów”. Projekt realizowany jest w ramach współpracy Katedry Psychologii Klinicznej i Psychoprophylaktyki IPs US, Międzyuczelnianego Koła Psychologii Klinicznej Psyche oraz Instytutu Psychologii UKSW w Warszawie. Ze względu na stan pandemii, który uniemożliwił zespołowi przeprowadzenie badań w bezpośrednim kontakcie, projekt został czasowo zawieszony.

Aktualnie, wraz z prof. dr hab. A. Samochowiec z IPs US, współprowadzę zespół badawczy, który zajmuje się opracowaniem adaptacji kwestionariusza temperamentu dla młodzieży JTCI Cloningera. Projekt realizowany jest w ramach współpracy z badaczami z fundacji przy the Anthropedia Institute w USA, m.in. z samym prof. C. Robertem Cloningerem.

V.6. INNE DOŚWIADCZENIA NAUKOWE

1. CZŁONKOSTWO W KOMITETACH NAUKOWYCH I KONKURSOWYCH KONFERENCJI

Byłam 5 razy członkiem komitetu naukowego konferencji, w tym dwukrotnie organizowanej od 2014 roku cyklicznie przez Zakład Psychologii Klinicznej i Psychoprofilaktyki Instytutu Psychologii US, Międzyuczelnianej Konferencji „Dzień Mózgu”. W 2018r. uczestniczyłam w komitecie naukowym konferencji „XIV Zachodniopomorskie Dni Psychiatryczne, organizowanej co roku przez Katedrę i Klinikę Psychiatrii PUM oraz Polskie Towarzystwo Psychiatryczne - Oddział Szczeciński oraz byłam przewodniczącą komitetu naukowego oraz komisji kwalifikującej zgłoszenia do udziału w konkursie na najlepszy poster podczas I Szczecińskiej Sesji Naukowej Plakatów Psychologicznych w Szczecinie, organizowanej przez Instytut Psychologii US. W 2019r. pełniłam funkcję członka komitetu naukowego oraz przewodniczącej komisji kwalifikującej zgłoszenia do udziału w konkursie na najlepsze wystąpienie podczas V Interdyscyplinarnej Psychologicznej Konferencji Młodych Naukowców „Burza Mózgów”, organizowanej przez Międzyuczelniane Koło Psychologii Klinicznej Psyche i Instytut Psychologii US.

Obecnie opracowany jest program naukowy IX Międzyuczelnianej Konferencji - Dzień Mózgu w Szczecinie i VI Interdyscyplinarnej Konferencji Psychologicznej "Burza Mózgów", a także, co warto podkreślić, program naukowy 46. Zjazdu Psychiatryków Polskich „Psychiatria w obliczu zmian” organizowany przez Polskie Towarzystwo Psychiatryczne. Te trzy konferencje, w których również jestem członkiem komitetu naukowego, z uwagi na stan pandemii związanej z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2, nie odbyły się w planowanych terminach w 2020r. i zostały przeniesione na kwiecień i czerwiec 2021r.

2. STAŻE W INSTYTUCJACH NAUKOWYCH

W ramach mojej pracy naukowej w latach 2011 – 2013 odbywałam krótkie wyjazdy naukowe do Department of Psychiatry and Psychotherapy, Addiction Ward, Medical University of Vienna, Austria. W wyniku współpracy powstały następujące publikacje:

- ✓ Samochowicz, A., Chęć, M., Kopaczewska, E., Samochowicz, J., Lesch, O., Grochans, E., Jasiewicz, A., Bieńkowski, P., Kołodziej, Ł., Grzywacz, A. (2015). Monoamine oxidase a promoter variable number of tandem repeats (MAOA-uVNTR) in alcoholics according to Lesch typology. *Int. J. Environ. Res. Public Health*, 12(3), 3317-3326.
- ✓ Samochowicz, A., Chęć, M., Kopaczewska, E., Samochowicz, J., Lesch, O., Jasiewicz, A., Grochans, E., Jabłoński, M., Bieńkowski, P., Kołodziej, Ł., Grzywacz, A. (2016). Case control study of ANKK1 Taq 1A polymorphism in patients with alcohol dependence classified according to Lesch's typology. *Advances in Hygiene and Experimental Medicine*, 70, 420-424.

Odbyłam jeden staż edukacyjno – naukowy w Odeskim Uniwersytecie Narodowym im. Ilji Miecznikowa na Ukrainie w dniach 30.06.2017r. do 6.07.2017r. W trakcie jego trwania wygłosiłam dwa wykłady, zapoznałam się z klasycznymi i aktualnymi teoriami naukowymi

z zakresu psychologii oraz nawiązałam współpracę z naukowcami z Wydziału Psychologii Kijowskiego Uniwersytetu Narodowego im. Tarasa Szewczenki, Instytutu Psychologii im. Kostiuka na Ukrainie i Katedry Psychologii Odeskiego Uniwersytetu Narodowego im. Ilji Miecznikowa. W ramach nawiązanej na stażu współpracy tworzony był międzynarodowy projekt, który, ze względu na problemy formalne związane z podpisaniem umowy między uczelniami, nie został sfinalizowany. Mimo to, dzięki nawiązanym kontaktom z badaczami z Ukrainy, byłam później zapraszana na ich konferencje, na których mogłam dzielić się swoją wiedzą naukową.

3. CZŁONKOSTWO W RADACH NAUKOWYCH CZASOPISM

Od 2018r. jestem członkiem międzynarodowej rady naukowej i redakcyjnej czasopisma *Problems of Modern Psychology: collection of Research Papers*.

4. RECENZJE PUBLIKACJI NAUKOWYCH

Jestem recenzentem sześciu manuskryptów w czasopiśmie Archives of Psychiatry and Psychotherapy (MNiSW: 20 pkt.) oraz jednego w zagranicznym czasopiśmie z IF - Child & Youth Care Forum (IF: 1.355; MNiSW: 70 pkt.).

5. CZŁONKOSTWO W TOWARZYSTWACH NAUKOWYCH

Po ukończeniu studiów magisterskich z psychologii i w związku ze swoimi prywatnymi zainteresowaniami związanymi z wieloletnim trenowaniem tańca towarzyskiego ukończyłam szkolenia z terapii ruchem i tańcem oraz zostałam członkiem Polskiego Stowarzyszenia Choreoterapii. Obecnie natomiast jestem członkiem Polskiego Towarzystwo Psychologicznego, Polskiego Towarzystwa Psychiatrycznego, a także, w związku z moim intensywnym rozwojem w zakresie terapii poznawczo – behawioralnej, członkiem Association For Behavioral & Cognitive Therapies.

VI. Informacja o osiągnięciach dydaktycznych, organizacyjnych oraz popularyzujących naukę lub sztukę

VI.1. DZIAŁALNOŚĆ ORGANIZACYJNA

1. AKTYWNOŚĆ ORGANIZACYJNA

W latach 2012 - 2014 byłam kierownikiem Kierunkowego Zespołu ds. Jakości i Programów Kształcenia w Instytucie Psychologii US. Razem, z utworzonym przeze mnie zespołem, tworzyliśmy programy nauczania dla przedmiotów i tzw. modułów zajęć dla studentów psychologii na US. Wraz z wprowadzonym na Uniwersytecie Szczecińskim elektronicznym programem do tworzenia programów nauczania byłam również koordynatorem kierunkowym ds. Elektronicznego Systemu KRK Instytutu Psychologii US.

Od roku 2015 odpowiadam za proces dydaktyczny dla specjalności psychologia kliniczna studentów psychologii Instytutu Psychologii US (bloków przedmiotów związanych z psychologią kliniczną dzieci i młodzieży).

Od 2016 roku jestem członkiem magistrskich komisji egzaminacyjnych w dyscyplinie psychologia.

W 2017 roku, wraz ze studentami kierunku psychologia na US oraz kierunku psychologia zdrowia na PUM, podjęłam się działań organizacyjnych, których efektem było utworzenie Międzyuczelnianego Koła Psychologii Klinicznej „Psyche”. Do chwili obecnej sprawuję opiekę merytoryczną i wspomagam studentów w organizacji działalności dydaktyczno – naukowej Koła.

Przez jedną kadencję (2016 – 2019) byłam członkiem Rady Wydziału Humanistycznego na Uniwersytecie Szczecińskim.

W 2018 roku współorganizowałam z prodziekanem ds. Organizacji i Rozwoju Wydziału Humanistycznego US spotkania z doradcami zawodowymi szczecińskich poradni psychologiczno-pedagogicznych.

Od 2019 roku jestem członkiem Zespołu ds. Jakości Kształcenia na Uniwersytecie Szczecińskim na kierunku psychologia oraz Rady Naukowej Instytutu Psychologii US.

2. ORGANIZACJA KONFERENCJI NAUKOWYCH

Uczestniczyłam siedmiokrotnie, od 2013 roku, jako członek Komitetu Organizacyjnego Międzyuczelnianej Konferencji „Dzień Mózgu”, która corocznie organizowana jest przez Zakład Psychologii Klinicznej i Psychoprofilaktyki Instytutu Psychologii US. Obecnie pracujemy nad organizacją IX Międzyuczelnianej Konferencji Dzień Mózgu oraz VI Interdyscyplinarnej Konferencji Psychologicznej "Burza Mózgów", które z uwagi na pandemię odwołano w 2020r. Obie odbędą się w kwietniu 2021 roku w formie online. Przygotowujemy się również organizacyjnie do 46. Zjazdu Psychiatrów Polskich „Psychiatria w obliczy zmian”.

VI.2. DZIAŁALNOŚĆ DYDAKTYCZNA

---

1. OPIEKA NAD JAKOŚCIĄ KSZTAŁCENIA NA KIERUNKU PSYCHOLOGIA

Jak wspominałam w poprzednim punkcie autoreferatu, jestem członkiem zespołu ds. Jakości Kształcenia na Uniwersytecie Szczecińskim na kierunku psychologia, który odpowiada w Instytucie Psychologii za organizację i przebieg procesu dydaktycznego. Jestem również autorką i współautorką programów nauczania dla przedmiotów i tzw. modułów zajęć dla studentów psychologii US.

2. PRZEPROWADZONE LUB PROWADZONE WYKŁADY I SEMINARIA NAUKOWE

Wśród zajęć przeze mnie prowadzonych dla studentów Wydziału Humanistycznego US, kierunku psychologia, znalazły się autorskie seminaria przedmiotowe pt.: „Wspomaganie rozwoju dzieci i młodzieży”, „Rola psychologa w poradnictwie kariery”, „Relaksacja i arteterapia w pracy psychologa” oraz wynikające z programów studiów wykłady i ćwiczenia: „Psychologia wychowawcza”, „Psychometria”, „Psychologia kliniczna i psychopatologia dzieci i młodzieży”, „Psychoterapia jako sposób poznania...” „Stres, kryzys, konflikt”, a także „Historia myśli psychologicznej”.

Prowadziłam również zajęcia dla studentów kierunków pedagogika opiekuńcza i resocjalizacyjna, pedagogika przedszkolna i wczesnoszkolna, praca socjalna i etnologia na Wydziale Humanistycznym US. Znalazły się wynikające z programów studiów wykłady: „Psychologia kliniczna”, „Psychologia ogólna”, „Psychologia ogólna i społeczna”, „Psychologia społeczna” oraz „Psychologia rozwoju”.

Od 2016r. współpracuję dydaktycznie z Katedrą i Kliniką Psychiatrii PUM w zakresie prowadzenia szkolenia specjalizacyjnego z psychologii klinicznej dzieci i młodzieży. W ramach mojej współpracy z PUM, w 2017 roku zostałam zaproszona do prowadzenia zajęć dydaktycznych dla studentów kierunku psychologia zdrowia z zakresu „Psychometrii” i „Psychologii klinicznej dzieci i młodzieży”.

Od 2017 roku prowadzę seminaria magisterskie na US w obszarze psychologii klinicznej i psychopatologii oraz profilaktyki zdrowia psychicznego. Realizuję różne formy zajęć dydaktycznych (wykłady, seminaria, konwersatoria, ćwiczenia), oceniam także efekty pracy studentów, prowadząc egzaminy końcowe z poszczególnych przedmiotów, ale i jako koordynator modułów.

W latach 2014 – 2019 sprawowałam opiekę dydaktyczną nad studentami psychologii US w ramach praktyk studenckich w Poradni Psychologiczno – Pedagogicznej nr 4 w Szczecinie.

Moja działalność dydaktyczna to również zajęcia na studiach podyplomowych. W 2010/2011 roku na WSH TWP w Szczecinie prowadziłam zajęcia pt.: „Drama w socjoterapii” i „Przygotowanie i wdrażanie programów pomocowych”, a w 2013/2014 – wykłady i seminaria w WSB Oddział Szczecin: „Pomoc dziecku i jego rodzinie”, „Poradnictwo psychologiczno – pedagogiczne i zawodowe dla dzieci i młodzieży” oraz „Diagnoza psychologiczna uczestników szkolenia”.

3. OPIEKA NAUKOWA NAD STUDENTAMI

Byłam promotorem sześciu prac magisterskich w dziedzinie psychologii oraz recenzentem ponad trzydziestu prac magisterskich w dziedzinie psychologii obejmujących zagadnienia zdrowia psychicznego, psychopatologii i wykorzystania psychoterapii w leczeniu zaburzeń i chorób psychicznych.

Opiekowałam się projektami badawczymi realizowanymi z udziałem studentów psychologii US w ramach działalności poza Kołem Naukowym, których efektem było przygotowanie wspólnych publikacji oraz wystąpień na konferencjach i kongresach:

- 2013r. - 2014r. – „Znaczenie nastroju w odbiorze emocjonalnym muzyki przez adolescentów”:
  - ✓ Chęć, M., Ligocka, M., Janik, I., Samochowiec, J., Samochowiec, A. (2019). Pośrednicząca rola nastroju we wpływie muzyki na emocjonalny odbiór materiału obrazowego przez adolescentów, *Psychiatria Polska*, 53(2), 341-357.
- 2016r. – 2018r. - „Postawy rodzicielskie a przekonania na temat pomocy psychologicznej dla dzieci”
  - ✓ Łodygowska, E., Chęć, M. Ligocka. Postawy rodzicielskie a przekonania na temat pomocy psychologicznej dla dzieci. V Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Psychologia w służbie rodziny” Uniwersytet Gdański, Gdańsk, 24-25.05.2016r.
- 2016r. – 2017r. – „Aktywność pozalekcyjna a zachowania problemowe młodzieży gimnazjalnej”:
  - ✓ „Aktywność młodzieży gimnazjalnej a ryzyko wystąpienia zachowań problemowych w odniesieniu do czynników rodzinnych i rówieśniczych”, M. Chęć, M. Maciejewska, I. Janik, P. Maroszczuk, A. Samochowiec. XXVI Ogólnopolska Konferencja Psychologii Rozwojowej „Potencjał rozwojowy w biegu życia: w kierunku samorealizacji”, 1-3 czerwca 2017, Szczecin;
  - ✓ „Przeciwdziałanie problemom w zachowaniu u młodzieży poprzez aktywność fizyczną - rola motywacji do uczestnictwa w dodatkowych zajęciach sportowych”, A. Starkowska, M. Chęć, I. Janik, M. Maciejewska, A. Samochowiec. VII Ogólnopolska Konferencja Młodych Naukowców, 8 czerwca 2017, Szczecin;
  - ✓ „Aktywność pozalekcyjna młodzieży gimnazjalnej jako czynnik chroniący przed ryzykiem uzależnienia oraz występowaniem zachowań problemowych”, A. Samochowiec, I. Janik, M. Maciejewska, M. Michałek, M. Chęć, 36 Kongres Polskiego Towarzystwa Psychologicznego, 21-24 września 2017, Gdańsk.
- 2016r – 2017r. – „Cechy osobowości polityka a jego wizerunek społeczny”:
  - ✓ „Cechy osobowości polityka a jego wizerunek społeczny”, M. Chęć, M. Ligocka, E. Tyburski, S. Michałowska, A. Samochowiec, 36 Kongres Polskiego Towarzystwa Psychologicznego, 21-24 września 2017, Gdańsk.

Jak wcześniej wspomniałam, od 2017r. opiekuję się merytorycznie Międzyuczelnianym Kołem Psychologii Klinicznej "Psyche" Uniwersytetu Szczecińskiego i Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego. Pragnę zaznaczyć, że do końca 2020 roku drugim opiekunem z ramienia PUM była dr hab. M. Mak. Niektóre projekty Koła wspierała merytorycznie prof. A. Samochowiec i dr E. Łodygowska z IPs US.

W ramach aktywności naukowej MKPK Psyche prowadziło wiele projektów badawczych:

- 1) „Związki pomiędzy oceną postaw rodzicielskich matek i ojców a poczuciem kontroli adolescentów”
- 2) „Związki pomiędzy percepcją adolescentów funkcjonowania ich rodziny a dokonaną przez nich oceną postaw rodzicielskich matek i ojców”
- 3) „Profil młodego dorosłego”
- 4) „Jakość życia oraz funkcjonowanie społeczne osób z zaburzeniami słuchu i niesłyszących”
- 5) „Trypofobia”
- 6) „Poziom psychopatii wśród pracowników zawodów medycznych”
- 7) „Przekonania rodziców na temat pomocy psychologicznej dla dzieci”
- 8) „Choroba przewlekła dziecka a funkcjonowanie rodziny”
- 9) „Cechy osobowości a choroby somatyczne”.

Efektom aktywności naukowej Koła było ponad 20 wystąpień na krajowych i międzynarodowych konferencjach oraz przygotowanie dwóch publikacji, które aktualnie poddane są recenzji.

W ramach działalności organizacyjnej MKPK Psyche odbyły się:

- 1) 2018r. - wykład mgr Anny Starkowskiej z Samodzielnej Pracowni Psychologii Klinicznej PUM. „Praktyczne podstawy metodologii i statystyki badań społeczno-przyrodniczych”
- 2) 2019r. - V Interdyscyplinarna Konferencja Psychologiczna Burza Mózgów, US, Szczecin
- 3) 2019r. - VIII Międzyuczelniana Konferencja "Dzień Mózgu", US, Szczecin
- 4) 2019r. - wykład mgr Lidii Budziszewskiej z Universidad Europea de Madrid & Sinews MTI. „Czym jest ACT Terapia Akceptacji i Zaangażowania”
- 5) 2020r. – przygotowanie VI Interdyscyplinarnej Konferencji Psychologicznej Burza Mózgów. Konferencja została odwołana w marcu 2020r. Aktualnie trwają przygotowania do konferencji , która ma się odbyć 17.04.2021r. w formie online.

4. OPIEKA NAUKOWA NAD DOKTORANTAMI

Byłam promotorem pomocniczym w trzech zakończonych przewodach doktorskich:

1) dr n. zdr. Moniki Szwiec, która obroniła dysertację pt.: „Osobowość i strategie radzenia sobie ze stresem a nasilenie problemów emocjonalno – społecznych w kontekście stanu zdrowia fizycznego u pacjentów leczonych metodami nerkozastępczymi” 08 stycznia 2020 roku przed Radą Wydziału Nauk o Zdrowiu Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego w Szczecinie;

2) dr med. Marcina Ratajczaka, który obronił dysertację pt.: „Stan zdrowia psychicznego opiekunów rodzinnych osób z chorobą Alzheimera” 20 września 2019 roku przed Radą Wydziału Nauk o Zdrowiu Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego w Szczecinie;

3) dr n. zdr. Kamili Rachubińskiej, która obroniła dysertację pt.: „Analiza występowania wybranych uzależnień behawioralnych u osób dorosłych” 21 maja 2020 r. przed Radą Wydziału Nauk o Zdrowiu Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego w Szczecinie.

Ponadto jestem promotorem we wszczętym przewodzie doktorskim - lek. stom. Magdaleny Mitrowskiej – Guźmińskiej pt.: „Typ osobowości a występowanie dysfunkcji narządu żucia”. Przewód doktorski otwarto 7 kwietnia 2018 roku Uchwałą Rady Wydziału Nauk o Zdrowiu Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego w Szczecinie 1, a przewidywany termin obrony to pierwsza połowa 2021 roku.

5. OTRZYMANE NAGRODY I WYRÓŻNIENIA

Ze względu na duże zaangażowanie w dydaktykę i opiekę merytoryczną nad projektami z udziałem studentów psychologii, w 2019r. otrzymałam indywidualną nagrodę Rektora Uniwersytetu Szczecińskiego II stopnia za osiągnięcia dydaktyczne. W tym samym roku Międzyuczelniane Koło Psychologii Klinicznej „Psyche” uzyskało nagrodę na gali Studenckiej Aktywności „Gryfy Samorządności 2019” za największą aktywność wśród studenckich kół na Uniwersytecie Szczecińskim. Moi podopieczni z Koła Naukowego Psyche otrzymują również nagrody za wystąpienia na konferencjach młodych naukowców. Ostatnio zostali wyróżnieni na V Ogólnopolskiej Konferencji Studentów i Młodych Naukowców „Psych- On”, która odbyła się 12.12.2020r. w formie online.

VI.3. WSPÓŁPRACA Z OTOCZENIEM SPOŁECZNYM I POPULARYZACJA NAUKI

Moja praca zawodowa obejmuje trzy obszary – naukowy, dydaktyczny i kliniczny. Z uwagi na moje duże doświadczenie w pracy klinicznej, które zdobywałam od 2001 roku pracując w placówkach medycznych, a przede wszystkim poradni psychologiczno – pedagogicznej, brałam udział w wielu działaniach wspierających środowisko społeczne. W swojej pracy staram się przybliżyć środowisku zagadnienia dotyczące psychologii klinicznej i psychopatologii, ze szczególnym uwzględnieniem poszukiwania czynników ochronnych i czynników ryzyka rozwoju chorób i zaburzeń psychicznych w różnych okresach życia człowieka.

Jeszcze w trakcie trwania i tuż po ukończeniu studiów magisterskich, w latach 2000 – 2002, brałam udział w Ogólnopolskiej Akcji Prewencyjnej „Kobieta Bezpieczna”. Do moich zadań należało doradztwo merytoryczne w zakresie planowanych oddziaływań psychologicznych oraz prowadzenie, już jako magister psychologii, szkoleń z zakresu psychologicznych aspektów bezpieczeństwa dla kobiet z województwa zachodniopomorskiego. Do moich obowiązków należała także współpraca z Mediami.

W latach 2005 – 2008 brałam udział w dwóch projektach współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej „Jutro w Twoich rękach” i „Przystań na pracę”, realizowanych przez Niepubliczną Poradnię Psychologiczno-Pedagogiczną „Akademos” w Szczecinie. Celem tych projektów była aktywizacja zawodowa i wsparcie psychologiczne zachodniopomorskich rolników, ich rodzin oraz osób przewlekle bezrobotnych. Od 2010r. do 2012r. prowadziłam wsparcie psychologiczne dla młodzieży i osób dorosłych zagrożonych wykluczeniem społecznym. Wsparcie to realizowane było przez Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Szczecinie w ramach projektu „Aktywna integracja” - współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej. W latach 2011 – 2012 realizowałam działania pomocowe dla osób bezrobotnych

oraz byłam członkiem komisji oceniającej merytoryczną stronę wniosków składanych przez beneficjentów o dofinansowanie założenia działalności gospodarczej w ramach projektu „Nowa praca – to się opłaca”, współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej, którego wykonawcą był Powiatowy Urząd Pracy w Policach.

Od początku mojej pracy zawodowej do teraz wspomagam rozwój i zdrowie psychiczne dzieci i młodzieży. Prowadzę konsultacje psychologiczne i wykłady wspomagające umiejętności wychowawcze rodziców uczniów szkół podstawowych i ponadpodstawowych, diagnozę oraz terapię dzieci i młodzieży, a także współpracuję ze środowiskiem nauczycieli ze szkół podstawowych i ponadpodstawowych z rejonu działania Poradni Psychologiczno – Pedagogicznej nr 4 w Szczecinie.

W 2006 roku wygłosiłam referat dla uczniów, nauczycieli i rodziców „Temperament a wybór zawodu” podczas konferencji towarzyszącej X Prezentacji Uczelni Wyższych i Szkół Policealnych w Szczecinie.

W 2008 roku brałam udział w zespole opracowującym Strategię Rozwiązywania Problemów Społecznych w Gminie Miasto Szczecin na lata 2009 – 2015.

W latach 2010 - 2012 współpracowałam z Polskim Radiem w Szczecinie. Brałam udział w cyklu audycji radiowych na temat specyfiki funkcjonowania psychospołecznego młodzieży i jej sposobów radzenia sobie z problemami natury emocjonalnej.

Warto również wspomnieć, iż w 2011 roku byłam członkiem zespołu opracowującego koncepcję funkcjonowania poradnictwa zawodowego dla uczniów szkół gimnazjalnych na zlecenie Wydziału Oświaty Urzędu Miasta w Szczecinie. W tym samym roku zostałam powołana przez Wojewodę Zachodniopomorskiego na członka Komisji Dyscyplinarnej dla Nauczycieli (czteroletnia kadencja).

W 2017 roku byłam członkiem Zachodniopomorskiej Rady Prewencyjnej działającej przy KWP w Szczecinie, w której pracowałam nad działaniami zapobiegającymi chorobom psychicznym dzieci i młodzieży. Przeprowadziłam także szkolenie Rady Pedagogicznej Poradni Psychologiczno - Pedagogicznej nr 4 w Szczecinie na temat zaburzeń neurorozwojowych. Ponadto, wraz z prof. dr hab. A. Samochowiec, wykonałam ekspertyzę dla biura senatora RP, pt.: „Cechy osobowości a wizerunek społeczny senatora RP”.

Jak wspomniałam we wcześniejszej części autoreferatu, od 2017r. opiekuję się merytorycznie Międzyuczelnianym Kołem Psychologii Psyche US i PUM. W ramach działalności Sekcji Wolontariatu, Koło wspierało podopiecznych z następujących miejsc: świetlic środowiskowych Caritas, Fundacji Dr Clown, Stowarzyszenia Więź, Towarzystwa Przyjaciół Dzieci, Klubu Młodzieżowego „Baza”, Oddziału Onkologii Dziecięcej SPSK 1 w Szczecinie, Hospicjum Św. Jana; Domu Kombatanta oraz Akademii Przyszłości.

W ramach popularyzacji psychologii prezentowałam wyniki badań projektu pt.: „Pomoc psychologiczna online w ocenie osób zdrowych i pacjentów psychiatrycznych” podczas XIV Konferencji Trzech Sekcji w Warszawie, organizowanej przez Sekcję Naukową Terapii Rodzin PTP, Sekcję Psychoterapii Polskiego Towarzystwa Psychologicznego oraz Sekcję Naukową Psychoterapii PTP w dniach 19-21.10.2018r., a także brałam udział w panelu dyskusyjnym na Regionalnej Konferencji Naukowej „Zdrowie psychiczne dzieci i młodzieży w województwie zachodniopomorskim” zorganizowanym w dniu 9.12.2019r. przez STS oraz Pracownię Socjologii Zdrowia i Zachowań Prospołecznych US, której słuchaczami byli pracownicy merytoryczni szczecińskich placówek oświatowych. Opublikowałam również popularnonaukowy artykuł w szczecińskim kwartalniku MedLive Press, przybliżający

czytelnikowi terapię tangiem (Samochowicz, A., Chęć, M. (2014). Tangoterapia: terapia z wyboru. MedLive Press, 14,18-22) oraz wyraziłam zgodę na publikację moich prac naukowych na ogólnodostępnej stronie internetowej <https://psychologiaity.com/>, tj. doniesień z badań nt. funkcjonowania w związku młodych dorosłych oraz funkcjonowania w rodzinie młodzieży należącej do subkultury Emo.

VII. Inne informacje dotyczące kariery zawodowej

VII.1. SZKOLENIA KLINICZNE

Lp.	Nazwa szkolenia	Rok szkolenia	Organizator szkolenia
1.	Ruch rozwijający bazujący na pracy Weroniki Sherborne. Poziom I	1999	Polskie Towarzystwo Dysleksji w Gdańsku
2.	Podstawy hipnozy	1999	Ośrodek Pomocy Psychologicznej i Psychoterapii w Gdańsku
3.	Wstęp do NLP	2000	Ośrodek Pomocy Psychologicznej i Psychoterapii w Gdańsku
4.	Psychologia sprzedaży w praktyce	2000	Ośrodek Psychologiczno – Pedagogiczny „Razem” w Gdyni
5.	Public relations	2000	Ośrodek Doradztwa i Treningu Psychologicznego w Gdańsku
6.	Kurs dający uprawnienia do posługiwania się w praktyce diagnostycznej Kwestionariuszem Preferencji Zawodowych J.L. Hollanda	2002	CMPP-P w Warszawie
7.	Terapia tańcem dla instruktorów	2003	Polski Teatr Tańca, Balet Poznański
8.	Ruch, taniec, improwizacja jako metody wspomagające rozwój	2003	Ośrodek Rozwoju i Terapii Tańcem w Gdańsku
9.	Nowoczesne techniki uczenia się	2004	CMPP-P w Warszawie
10.	Zawodowe drogowskazy – kurs poszerzający wiedzę i umiejętności w zakresie metodyki orientacji i poradnictwa zawodowego	2006	Ecorys w Warszawie
11.	Metody integracyjne w pracy z grupą – wprowadzenie do pedagogiki zabawy	2007	Klanza – Koło w Szczecinie

12.	Skrzynka z narzędziami - przegląd technik i procedur terapeutycznych stosowanych w leczeniu zachowań agresywnych	2010	Centrum CBT Edu w Warszawie
13.	Jak skutecznie prowadzić dziecko z ADHD u psychologa	2012	ORE w Warszawie
14.	Innowacyjna metoda pomocy psychoedukacyjnej dla dzieci i młodzieży zagrożonej wykluczeniem „Grajki – pomagajki”	2012	Fundacja Drabina Rozwoju w Warszawie
15.	Szkolenie organizowane w ramach projektu „Opracowanie instrumentów do prowadzenia diagnozy psychologiczno – pedagogicznej”	2017 – 2018	ORE w Warszawie
16.	Szkolenie nadające uprawnienia do posługiwania się w praktyce diagnostycznej Skalą inteligencji Stanford – Binet 5	2018	PTPiP w Gdańsku
17.	Rok z terapią poznawczo – behawioralną dzieci i młodzieży (240 h)	2014 – 2015	Niepubliczny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli „Poza Schematami” w Warszawie
18.	Nastolatek i młody dorosły z ADHD	2015	Niepubliczny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli „Poza Schematami” w Warszawie
19.	4 – letnie szkolenie specjalizacyjne w dziedzinie psychoterapii dzieci i młodzieży (projekt POWER) w nurcie poznawczo - behawioralnym	Od 2020	UKSW w Warszawie

Bibliografia:

- Achenbach, T. M. (1991). *Integrative guide for the 1991-CBCL/418, YSR, and TRF Profiles*. Burlington, VT: University of Vermont Department of Psychiatry.
- Badura, P. (2018). *Healthy adolescence in the context of leisure time: The role of organized and unstructured leisure-time activities*. Groningen: University of Groningen.
- Berger, C., Caravita, C. S. (2016). Why do early adolescents bully? Exploring the influence of prestige norms on social and psychological motives to bully. *Journal of Adolescence*, 46, 45-56.
- Bobrowski, K. (2003). Sposoby spędzania wolnego czasu przez młodzież, a używanie substancji psychoaktywnych. *Medycyna Wieku Rozwojowego*, VII(1) 2, 91-104.
- Bobrowski, K. (2007). Czas wolny a zachowania ryzykowne młodzieży. *Alkoholizm i Narkomania*, 20(3), 267-287.
- Bornstein, M. H., Hahn, C. S., Haynes, O. M. (2010). Social competence, externalizing, and internalizing behavioral adjustment from early childhood through early adolescence: Developmental cascades. *Development and Psychopathology*, 22(4), 717-735. doi: 10.1017/S0954579410000416
- Bradley, G. L. (2010). Skate parks as a context for adolescent development. *Journal of Adolescent Research*, 25(2), 288-323.
- Bronfenbrenner, U., Morris, P. A. (2006). The Bioecological Model of Human Development. W: R. M. Lerner, W. Damon (red.), *Handbook of child psychology: Theoretical models of human development* (s.793-828). John Wiley & Sons Inc.
- Caldwell, L. L., Faulk, M. (2013) Adolescent leisure from a developmental and prevention perspective. W: T. Freire (red.) *Positive leisure science: from subjective experience to social contexts* (s. 41–60). Netherlands: Springer.
- Capaldi, D. M., Rothbart, M. K. (1992). Development and validation of an early adolescent temperament measure. *Journal of Early Adolescence*, 12, 153-173.
- Chartier, K. G., Hesselbrock, M. N., Hesselbrock, V. M. (2010). Development and vulnerability factors in adolescent alcohol use. *Child and adolescent psychiatric clinics of North America*, 19(3), 493-504.
- Chęć, M., Łodygowska, E. (2019). Temperament i struktura rodziny a nieprzystosowanie społeczne adolescentów w klasie szkolnej. W: T. Rostowska, A. Lewandowska-Walter (red.), *Psychospołeczne korelaty relacji rodzinnych* (s. 207-225). Warszawa: Difin.
- Ciairano, S., Rabaglietti, E., Beyers, W., Roggero, A., Bonino, S. (2007). Patterns of adolescent friendships, psychological adjustment antisocial behavior: The moderating role of family stress and friendship reciprocity. *International Journal of Behavioral Development*, 31(6), 539-548.
- Czerwińska-Jasiewicz, M. (2015). *Psychologia rozwoju młodzieży w kontekście biegu ludzkiego życia*. Warszawa: Difin.
- De Winter, A. F., Visser, L., Verhulst, F. C., Vollebergh, W. A. M., Reijneveld, S. A. (2016). Longitudinal patterns and predictors of multiple health risk behaviors among adolescents: The TRAILS study. *Preventive Medicine*, 84, 76-82.
- Dudovitz, R. N., Chung, P. J., Wong, M. D. (2017). Teachers and coaches in adolescent social networks are associated with healthier self-concept and decreased substance use. *Journal of School Health*, 87(1), 12-20.
- Durišić, M. (2018). Relations and communication in families of children with externalizing behavior problems. *Research in Pedagogy*, 8(2), 111-120.
- Eccles, J. S., Adler, T. F., Futterman, R., Goff, S. B., Kaczala, C.M., Meece, J. L., Midgley, C. (1983). Expectancies, values, and academic behaviors. W: J. T. Spence, R. Helmreich (red.), *Achievement and achievement motives: Psychological and sociological approaches* (s. 75-146). San Francisco, CA: W.H. Freeman.
- Ellickson, P. L., Tucker, J. S., Klein, D. J. (2001). High-risk behaviors associated with early smoking: results from a 5-year follow-up. *The Journal of Adolescent Health*, 28(6), 465-473.
- Ellis, L. K. (2002). Individual differences and adolescent psychosocial development. (niepublikowana praca doktorska). University of Oregon, Eugene.
- Fawcett, L. M. (2007). *School's out: Adolescent 'leisure time' activities, influences and consequences*. Retrieved from <https://ro.ecu.edu.au/theses/31>
- Gilliom, M., Shaw, D. S. (2004). Co-development of externalizing and internalizing problems in early childhood.

- Development and Psychopathology*, 16, 313-334.
- Govender, K., Naicker, S. N., Meyer-Weitz, A., Fanner, J., Naidoo, A., Penfold, W. L. (2013). Associations between perceptions of school connectedness and adolescent health risk behaviors in South African high school learners. *J Sch Health.*, 83(9), 614-622.
- Grant, B. F., Dawson, D. A. (1998). Age of onset of drug use and its association with DSM-IV drug abuse and dependence: results from the National Longitudinal Alcohol Epidemiologic Survey. *J Subst Abuse*, 10(2), 163-173.
- Ilnicka, R. M. (2008). *Środowiskowy kontekst niedostosowania społecznego młodzieży*. Toruń: Wydawnictwo Edukacyjne AKAPIT.
- Jessor, R. (1998). New perspectives on adolescent risk behaviour. W: R. Jessor (red.), *New perspectives on adolescent risk behaviour* (s. 1-10). Cambridge University Press.
- Jędrzejko, M., Janusz, M., Walancik, M. (2013). Czynniki ochronne i ryzyka w uzależnieniach oraz zachowaniach ryzykownych. W: M. Jędrzejko, M. Janusz, M. Walancik, *Zachowania ryzykowne i uzależnienia. Zjawisko i uwarunkowania*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR.
- Joh, J. Y., Kim, S. A., Park, J. L., Kim, Y. P. (2013). Relationship between Family Adaptability, Cohesion and Adolescent Problem Behaviors: Curvilinearity of Circumplex Model. *Korean journal of family medicine* 34(3), 169-177.
- Kameduła, E. (2015). Zajęcia pozaszkolne w praktyce edukacyjnej. W: K. Denek, Kamińska, P. Oleśniewicz (red.), *Edukacja jutra. Aktywność fizyczna, zdrowie, problematyka czasu wolnego* (s. 63-75). Sosnowiec: Oficyna Wydawnicza Humanitas.
- Katz-Wise, S. L., Ehrensaft, D., Veters, R., Forcier, M., Austin, S. B. (2018). Family Functioning and Mental Health of Transgender and Gender-Nonconforming Youth in the Trans Teen and Family Narratives Project. *The Journal of Sex Research*, 55, 4-5, 582-590.
- Kretschmer, T., Barker, E. D., Dijkstra, J. K., Oldehinkel, A. J., Veenstra, R. (2015). Multifinality of peer victimization: maladjustment patterns and transitions from early to mid-adolescence. *Eur Child Adolesc Psychiatry*, 24(10), 1169-1179.
- Larson, R., Dworkin, J., Gillman, S. (2001). Facilitating adolescents' constructive use of time in one-parent families. *Applied Developmental Science*, 5(3), 143-157.
- Lerner, R. M. (2002). *Concepts and theories of human development* (3rd ed.). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Lerner, R. M. (2005). *Promoting positive youth development: Theoretical and empirical bases*. Washington DC: National Research Council/Institute of Medicine National Academy of Sciences.
- Lerner, R. M., Steinberg, L. (red.). (2004a). *Handbook of adolescent psychology* (2nd ed.). Hoboken, NJ: John Wiley & Sons.
- Leveresen, I., Danielsen, A. G., Birkeland, M. S., Samdal, O. (2012). Basic psychological need satisfaction in leisure activities and adolescents' life satisfaction. *Journal of Youth and Adolescence*, 41(12), 1588-1599.
- Li, X., Li, D., Newman, J. (2013). Parental behavioral and psychological control and problematic Internet use among Chinese adolescents: the mediating role of self-control. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 16, 442-447.
- Lopez, B., Schwartz, S. J., Prado, G., Huang, S., Brown, C. H., Pantin, H., Szapocznik, J. (2009). School, Family, and Peer Factors and Their Association with Substance Use in Hispanic Adolescents. *J Prim Prev*, 30(6), 622-641.
- Mahoney, J. L., Larson, R., Eccles, J. S. (2005a). *Organized activities as contexts of development: Extracurricular activities, after-school and community programs*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Mahoney, J., Vandell, D., Simpkins, S., Zarrett, N. (2009). Adolescent out-of-school activities. W: R. M. Lerner, L. Steinberg (red.), *Handbook of adolescent psychology*, 3rd ed., vol. 2, (s. 228-269). New York: Wiley.
- Margasiński, A. (2013). Skale Oceny Rodziny. *Polska adaptacja FACES IV - Flexibility and Cohesion Evaluation Scales, Davida H. Olsona. Podręcznik*. Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych PTP.
- Margasiński, A. (2015). Teoria i wybrane modele systemów rodzinnych. W: A. Margasiński (red.). *Rodzina w ujęciu systemowym. Teoria i badania* (s. 6-32). Warszawa: PTP.
- Martin, M. J., Conger, R. D., Sitnick, S. L., Masarik, A. S., Forbes, E. E., Shaw, D. S. (2015). Reducing risk for substance use by economically disadvantaged young men: Positive family environments and pathways to educational attainment. *Child Development*, 86(6), 1719-1737.
- Mello, Z. R., Walker, E. B., Finan, L. J., Stiasny, A. M., Wiggers, I. C. S., McBroom, K. A. A., Worrell, F. C.

- (2018). Time perspective, psychological outcomes, and risky behavior among runaway adolescents, *Applied Developmental Science*, 22(3), 233-243.
- Mezquita, L., Bravo, A. J., Ortet, G., Pilatti, A., Pearson, M. R., Ibáñez, M. I. (2018). Cross-cultural examination of different personality pathways to alcohol use and misuse in emerging adulthood. *Drug and Alcohol Dependence*, 192, 193-200.
- Muris, P., Ollendick, T. H. (2005). The Role of Temperament in the Etiology of Child Psychopathology. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 8(4), 271-290.
- Newman, B. M., Lohman, B. J., Newman, P. R. (2007). Peer group membership and a sense of belonging: their relationship to adolescent behavior problems adolescence. *Adolescence*, 166, 241-263.
- Norris, M. L. (2007). HEADSS up: adolescents and the Internet. *Paediatr Child Health*, 12, 211-216.
- Oldehinkel, A. J., Hartman, C. A., Ferdinand, R. F., Verhulst, F. C., Ormel, J. (2007). Effortful control as modifier of the association between negative emotionality and adolescents' mental health problems. *Dev Psychopathol.*, 19(2), 523-539.
- Oldfield, J., Humphrey, N., Hebron, J. (2016). The Role of Parental and Peer Attachment Relationships and School Connectedness in Predicting Adolescent Mental Health Outcomes. *Child and Adolescent Mental Health*, 21(1). 21-29
- Oliva, A., Parra, A., Reina, M. (2014). Personal and contextual factors related to internalizing problems during adolescence. *Child & Youth Care Forum*, 43(4), 505-520.
- Olson, D., Gorall, D. (2006). *FACES IV & the Circumplex Model*. Minnesota: Life Innovations.
- Ostaszewski, K. (2014). *Zachowania ryzykowne młodzieży w perspektywie mechanizmów resilience*. Warszawa: Instytut Psychiatrii i Neurologii.
- Ostaszewski, K. (2008a). Podstawy teoretyczne: Czynniki ryzyka i czynniki chroniące w zachowaniach ryzykownych dzieci i młodzieży. W: J. Mazur, I. Tabak, A. Małkowska-Szcutnik, K. Ostaszewski, H. Kołło, A. Dzielska, A. Kowalewska. *Czynniki chroniące młodzież 15-letnią przed podejmowaniem zachowań ryzykownych. Raport z badań HBSC 2006*. Warszawa: Vespa.
- Ostaszewski, K. (2008b). Problemy nastolatków związane z używaniem substancji psychoaktywnych. *Alkoholizm i Narkomania*, 21(4), 363-389.
- Palen, L. A., Coatsworth, J. D. (2007). Activity-based identity experiences and their relations to problem behavior and psychological well-being in adolescence. *J Adolesc.*, 30(5), 721-737.
- Pavlova, M. K., Silbereisen, R. K. (2015). Leisure Activities Choices among Adolescents. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, 830-837.
- Peltzer, K. Leisure Time Physical Activity and Sedentary Behavior and Substance Use Among In-School Adolescents in Eight African Countries. *Int.J. Behav. Med.* 17, 271-278 (2010).
- Pięta, J. (2014). *Pedagogika czasu wolnego*. Nowy Dwór Mazowiecki: Wydawnictwo FREL.
- Piotrowski, P. (2003). *Subkultura młodzieżowa. Aspekty psychologiczne*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak.
- Plopa, M. (2012). *Rodzice a młodzież. Teoria i metoda badania*. Warszawa: Vizja Press&IT.
- Poprawa, R. (2013). Znaczenie cech temperamentu dla zaangażowania młodzieży w używanie alkoholu. *Psychologia rozwojowa*, 18(3), 51-73.
- Pyżalski, J. (2014). Elektroniczna agresja rówieśnicza – ustalenia empiryczne ostatniej dekady, W: J Jarczyńska (red.), *Uzależnienia behawioralne i zachowania problemowe młodzieży. Teoria. Diagnoza. Profilaktyka. Terapia* (s. 33-47). Bydgoszcz: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego.
- Quinn, P. D., Harden, K. P. (2013). Differential changes in impulsivity and sensation seeking and the escalation of substance use from adolescence to early adulthood. *Dev Psychopathol.*, 25(1):223-239.
- Radziwiłłowicz, W., Sumiła, A. (2006). *Psychopatologia okresu dorastania. Wybrane zagadnienia*. Kraków: Impuls.
- Rothbart, M. K., Derryberry, D. (1981). Development of Individual Differences in Temperament. W: M. E. Lamb, A. L. Brown (red.), *Advances in Developmental Psychology*, (t.1, s. 37-86). Hillsdale, NJ, Erlbaum.
- Salvy, S. J., de la Haye, K., Bowker, J. C., Hermans, R. C. J. (2012). Influence of peers and friends on children's and adolescents' eating and activity behaviors. *Physiology & Behavior*, 106, 369-378.
- Sánchez-Queija, I., Oliva, A., Parra, Á., Camacho, C. (2016). Longitudinal analysis of the role of family functioning in substance use. Erratum. *Journal of Child and Family Studies*, 25(1), 354.
- Sher, K. J., Grekin, E. R., Williams, N. A. (2005). The developmental of alcohol use disorders. *Annual Review of Clinical Psychology*, 1, 493-523.

- Strelau, J. (2001). *Psychologia temperamentu*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN
- Szkodny, W., Kaczor-Szkodny P. M., (2018). Wybrane aspekty zachowań ryzykownych wśród młodzieży. *Medycyna Ogólna i Nauki o Zdrowiu*, 24(4), 234-240.
- Trainor, S., Delfabbro, P., Anderson, S., Winefield, A. (2010). Leisure activities and adolescent psychological well-being. *Journal of Adolescence*, 33(1), 173-186.
- Van der Eecken, A., Spruyt, B., Bradt, L. (2018). Parental encouragement and autonomy granting and adolescents' use of organized and unorganized leisure time. *Young*, 26(4), 406-425.
- Vodanovich, S. J., Watt, J. D. (2016). Self-report measures of boredom: an updated review of the literature. *The Journal of Psychology*, 150(2), 196-228.
- Xie, H., Weybright, E. H., Caldwell, L. L., Wegner, L., Smith, E. A. (2019). Parenting practice, leisure experience, and substance use among South African adolescents. *Journal of Leisure Research*, 1, 20.
- Yap, M. B. H., Allen, N. B., Sheeber, L. (2007). Using an emotion regulation framework to understand the role of temperament and family processes in risk for adolescent depressive disorders. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 10(2), 180-196.
- Yoon, S., Pei, F., Wang, X., Yoon, D., Lee, G., Shockley McCarthy, K., Schoppe-Sullivan, S. J. (2018). Vulnerability or resilience to early substance use among adolescents at risk: The roles of maltreatment and father involvement. *Child Abuse & Neglect*, 86, 206-216.
- Zwierzńska E., Matuszewski, A. (2006). *Kwestionariusze Klasa wobec mnie, Ja wobec klasy*. Podręcznik. Warszawa: CMPP-P.
- Zasępa, E., Wolańczyk, T. (2011). Koncepcja pomiaru i taksonomii zaburzeń behawioralnych i emocjonalnych Thomasa Achenbacha oraz ważne dla niej dane fenotypowe i genetyczne. *Psychiatr. Psychol. Klin.*, 11(2), 105-109.

Magdalena Chęć